

در سر شام صحبت سیاست راجع به آتیۀ ایران در میان بود. خیلی امیدواری به آتیۀ نشان داده نمی شد.

تولد هندنبورگ

امروز روز تولد سردار کل و سپهسالار کلیۀ قشون آلمان هندنبورگ است. این مرد بدون شک امروز اول شخص و محبوبترین سردار تاریخی آلمان می باشد. مردم آلمان از هر طبقه او را ستایش می کنند و هر روز هم که از جنگ می گذرد محبوبیت او زیادتر می شود. امروز تمام روزنامجات آلمانی مقالات عمده خود را در شرح حال هندنبورگ اختصاص داده اند. بیشتر مدارس را هم تعطیل کرده عمارات را بیرق زده اند؛ نیز به افتخار تولد هفتادمین سال او ازدحام زیادی در اطراف بانکها که برای خریدن اسهام استقراض هفتم دولت که از اواخر سپتامبر گذشته شروع شده دیده می شود و از قرار معلوم هیچ روزی به این خوبی و به این زیادی اوراق قرضه به فروش نرفته است.

مهمان شکیب ارسلان

چهارشنبه ۳ اکتبر - امروز ناهار را در هتل آدلن مهمان شکیب ارسلان بیک بودم. مدعوین عبارت بودند از چهار نفر از اعضای مهم وزارت خارجه آلمان و چند نفر از مدیران روزنامه های یومیۀ آلمان و برلن. پروفیسور اشتاین هم از مدعوین و نزدیک نگارنده بود. از نگارنده خواهش کرد یک مقاله برای روزنامه او به شکل مصاحبه راجع به ایران و تقاضای ملیون و آزادیخواهان ایران بنویسم. نطقهای مهمی در سر میز ادا نشد. به طور کلی آرزومندی برای موفقیت متحدین ابراز می داشتند.

مهمانی وحیدالملک

بعد از ظهر عده ای از آقایان ملیون ایران و نیز عبدالحق حامدبیک و

خانمش و شکیب ارسلان بیک و حمزه بیک به جای در هتل اسپلند مهمان نگارنده بودند. مجلس بدی برگزار نشد. تقریباً تا ساعت هفت ادامه داشت. بعد از شام با آقای قاضی با هم بودیم. صحبت های مختلف در میان بود. آقای قاضی هم امیدواری زیادی به آتیۀ جنگ و پایان این جنگ به نفع متحدین ندارد.

وضع جبهه ها

پنجشنبه ۴ اکتبر - جنگ سختی از دیروز در فرونت فلاندر شروع شده تمام روز و شب محاربه خونین میان قشون انگلیس و آلمان در جریان بود. انگلیسها با دوازده دیویزیون قشون که در این نقطه جمع کرده به حمله پرداخته بودند، در آغاز این محاربه کمی پیشرفت کرده کمی از خندقهای آلمانها را اشغال نموده ولی مانند محاربات سابق در این محل هیچ گونه موفقیت اساسی برای قشون انگلیس تا به حال تولید نشده است. طبق ابلاغیۀ آلمانها چندین هزار کشته و زخمی از قشون انگلیس در میدان جنگ مانده و هنوز آتش توپخانه و حملات قشون پیاده به شدت در جریان است.

نطق وزیر خارجه اتریش

وزیر امور خارجه اتریش اخیراً نطق مسالمت آمیزی در شهر بوداپست نموده و گفته است وقت آن رسیده است که افکار متفقین و متحدین به سوی صلح متوجه گشته، هر یک صلحی که نه به متفقین و نه به متحدین خسارت قابل وارد آورد و اوضاع را تقریباً مثل قبل از جنگ بگذارد و هیچ گونه اراضی از دست طرفین خارج نگردد، چنین صلحی بلکه برقرار گردد و بعد از جنگ می بایستی یک محکمه بین المللی برقرار شده و به اختلافات میان کلیه دول رسیدگی نماید و میزان سلاحهای جنگی هر

کشور را همین محکمه تعیین نماید که دیگر برای موضوعات جزئی و مختصر آتش جنگ شعله‌ور نگردد.

جمعه ۵ و شنبه ۶ اکتبر - محاربه در فرونت فلاندر قدری آرامتر شده. از قرار راپرت انگلیسها چهار هزار نفر اسیر گرفته‌اند ولی نتیجه مهم دیگری با دادن این همه تلفات عاید آنها نگردیده است.

اختلاف با سلیمان میرزا

صبح شنبه آقای علوی به منزل اینجانب آمد. می‌گفت از قراری که از استانبول خبر رسیده آقایان مساوات و کزازی و آقا شیخ حسین تهرانی اخیراً به استانبول وارد شده‌اند [ولی شاهزاده سلیمان میرزا به تهران مراجعت کرده است. دیگر جزئیاتی نداشت که آیا این آقایان که به استانبول آمده‌اند و قبلاً با شاهزاده سلیمان میرزا با هم بودند با موافقت و اطلاع او بوده [است] و یا آنکه میان آنها اختلاف افتاده از هم جدا شده‌اند. سابقاً گفته شد میان آقای خلخال و شاهزاده سلیمان میرزا سخت برهم خورده و خلخال می‌خواست به عنوان تعرض به ایران مراجعت کند. معلوم نیست شاهزاده سلیمان میرزا به چه ترتیب به ایران مراجعت خواهد کرد؟ به تهران می‌رود یا آنکه در سنجابی اقامت خواهد نمود؟ در تهران شیوع داشته است که بعضی از ملیون و آزادیخواهان مانند مساوات و شاهزاده سلیمان میرزا به تهران برمی‌گردند. به طور کلی ماندن ایرانیان از ملیون و آزادیخواهان در استانبول دیگر فایده‌ای ندارد. جز تضییع وقت و تحمل ناملايمات و تولید اختلافات میان خودشان نتیجه ندارد. باز در تهران می‌توانند یک خدماتی هر قدر هم کوچک باشد برای کشور انجام دهند و از نتیجه این خدمات خود و مملکت را منتفع گردانند.

رفتار نظام السلطنه

ظهر آقا مصطفی پسر آقای طباطبائی به منزل اینجانب آمد و ناهار را در

اینجا صرف کرد. باز صحبت از استانبول داشت و می‌گفت پس از ورود نظام‌السلطنه به استانبول خودش اصلاً به بازدید ایرانیان از ملیون و آزادیخواهان و غیره نرفته، پسرهایش را به جای خود به بازدید فرستاده. آقای طباطبائی آنها را نپذیرفته و بالاخره به بازدید بعضی اشخاص مهم ایرانی رفته است. خود آقا مصطفی و سایل تحصیل خود را در اینجا فراهم نموده و مشغول به تحصیل شده است.

شیخ عبدالقادر

یکشنبه ۷ اکتبر - پیش از ظهر آقای میرزا محمدخان قزوینی و بعد آقای عزت‌الله خان هدایت به منزل اینجانب آمده ناهار را در اینجا صرف کردند. آقای هدایت می‌گفت پیشنهاد راجع به شاگردهای ایرانی پذیرفته شده [است] و عنقریب صورت صحیحی اتخاذ خواهد نمود. دیشب به منزل امیراحمد مختار از نواده‌های شیخ عبدالقادر معروف الجزایری رفته بودند. اینجانب هم دعوت داشتم ولی نتوانستم بروم. قصیده‌ای به عربی و بعد نطقی به زبان عربی که به آلمانی ترجمه شد قرائت شد. تمام در شرح حال نواده شیخ عبدالقادر مرحوم بوده است. از بی ذوقی آقایان همین بس که سی چهل نفر آلمانی در آنجا حاضر [بوده‌اند] و چنین مجلسی در چنین موقعیتی در برلن منعقد [می‌شود] و یک کلمه اسمی از آلمان نبرده‌اند.

مجلس ادبی

بعد از ظهر شکیب‌ارسلان بیک و شیخ عبدالصالح مغربی را ملاقات و با آنها چای صرف کردم. تا ساعت هفت طول کشید. به زبان عربی صحبت در میان بود. حضرات از ذوق ایرانیان در شعر و ادبیات صحبت می‌کردند و می‌گفتند ادبیات عرب و اشعار عربی مقروض افکار و ذوق ایرانیان

است. صحبت از بهائیهها به میان آمد و از قره‌العین صحبت شد. میرزا محمدخان قزوینی کتاب پروفیسور براون و تاریخ میرزاجانی را آورد و قدری از شرح حالات باب و بهاء‌الله قرائت نمود در آنجایی که باب می‌گوید قیامت هر ظهور مظهر ظهور بعد است، شیخ عبدالصالح را برانگیزاند. تا مدتی در این زمینه با حرارت و با فریاد صحبت می‌داشت و مکرر لغاتی مانند ملعون و خبیث برای باب و فلسفه او اظهار نمود.

استیضاح

دوشنبه ۱۸ اکتبر - امروز استیضاحی از صدراعظم آلمان در پارلمان در میان است. این استیضاح راجع به تشکیلات و عملیات حزب وطنی تازه که قبلاً به آن اشاره کرده‌ایم، می‌باشد. احزاب چپ پارلمان و بلکه اکثریت مجلس عقیده‌مندند که مأمورین دولت در تشویق و بسط این حزب می‌کوشند و این سیاست داخل تشکیلات قشون آلمان هم شده است و به‌خصوص افسران نسبت به اشخاصی که تمایل به احزاب دست چپ دارند سوء رفتار اجرا می‌دارند. بالاخره معتقدند که سیاست داخل قشون آلمان شده است و روی این موضوع استیضاح از صدراعظم صورت گرفته است.

صدراعظم در جواب این اتهامات را رد کرده اظهار می‌دارد که سیاست به کلی از قشون خارج و دولت آلمان هم به کلی بی‌طرف [است] و به هیچ وجه مداخله در تشکیلات و عملیات احزاب سیاسی نداشته و ندارد. بدیهی است کارمندان و مستخدمین ادارات دولتی در موضوع سیاست آزادند [و] داخل هر حزب سیاسی که بخواهند می‌توانند بشوند، به شرط آنکه عملیاتی مخالف مصالح کار اداره دولت و منافع دولتی صورت ندهند.

ورود مفخم‌الدوله

سه‌شنبه ۹ اکتبر - دیشب آقای مفخم‌الدوله با فامیل وارد برلن شد و بعد از ظهر امروز اینجانب را با تلفن از ورودش مطلع ساخت. همین امروز به دیدنشان رفتم. در کتیناتال منزل کرده. روز یکشنبه حرکت [کرده]، دوشنبه را در راه بوده و شب به برلن وارد شده‌اند. آقایان نواب و اعظم‌السلطنه و هدایت هم به ملاقات ایشان آمدند. حمیدخان پسر حاجی سیاح از ایران وارد برلن شده. پسر مشیرالدوله و حاجی امام جمعه خوبی را هم با خود آورده [است] که در اروپا به تحصیل بگذارد. آقای مفخم‌الدوله به آنها گذرنامه مخصوص داده [است] که از آلمان عبور کرده به سویس بروند. آنها در استکهلم چند روزی منتظر اجازه آلمانها شده بودند.

نامه شیخ ابراهیم زنجانی

حمید خان نامه‌ای از آقای شیخ ابراهیم زنجانی برای اینجانب آورده است. شیخ ابراهیم زنجانی در این نامه می‌نویسد که با وجود پیری و ضعف مزاج از گوشه عزلت بیرون آمده مشغول کار تبلیغات شده است. اگرچه اختلافات امروز در تهران زیاد و امور مملکت فوق تصور درهم ریخته شده است، باز نمی‌توان از کارکناره جست و در راه تبلیغات آزادی غفلت نمود. می‌نویسد با اقدامات ظل‌السلطان و کامران میرزا و مأمورین انگلیس در طرف جنوب و عملیات قشون روس در طرف شمال مستشارالدوله وزیر داخله به چه ترتیب از عهده انجام وظایف امور داخله مملکت برآید. با تمام این اشکالات باز دموکراتها می‌کوشند بلکه موانع را از جلو بردارند. اختلافات دموکراتهای تبریز عجالاً رفع [شده است] و مشغول انتخابات در آنجا می‌باشند.

مذاکرات راجع به ایران

طبق اظهار آقای حمیدخان هیثی مرکب از آقایان ذکاءالملک و میرزا سید

ابوالقاسم خان اخوی عمیدالسلطنه و یکی دو نفر دیگر معین شده بودند که به اروپا [بروند] برای مشاهده اوضاع فعلی و در صورت لزوم تهیه وسایل برای شرکت در مذاکرات راجع به ایران. طبق گفته او دموکراتهای تهران دو دسته شده علیه همدیگر اقدامات می کنند.

تجدید فعالیت حزب دموکرات

بعضی می گویند بایستی تشکیلات حزب دموکرات تجدید شود و برخی دیگر می گویند با وجود غیبت افراد مهم حزب دموکرات در تهران، تجدید حزب غیرممکن است. در خصوص تعیین کاندیدا هم عقاید مختلف دارند. دسته ای می خواهند از اهالی تهران نماینده معین کنند و دسته دیگر [می خواهند] از میان افراد مهاجرین که خارج از ایران هستند نمایندگی انتخاب کنند. جمعی از اشخاص بنام از قبیل مشیرالدوله رسماً داخل فرقه دموکرات شده کاندیدای یک قسمت از آنها می باشد. اشخاصی نیز مانند مخبرالسلطنه برای نمایندگی مجلس کار می کنند و شاید به نمایندگی هم انتخاب شوند. وزرای فعلی در مقابل اشکالات زیاد که در جلوی آنها است کاری از پیش نمی برند.

دو دسته مهاجرین

در تهران این طور اشاعه داده اند که مهاجرین دو دسته شده اند. دسته ای طرفدار آلمان [اند] و دسته ای دیگر طرفدار عثمانی. دسته اول را خدمتگزار ایران و دسته دوم را خیانتکار می شمارند. به احتمال قوی انتخابات مجلس شورای ملی تا اواخر ماه نوامبر به اتمام خواهد رسید. شب را در سفارت ایران به شام مهمان بودم. آقایان مفخم الدوله و شکیب ارسلان بیک و میرزا محمدخان قزوینی و حمزه بیک و جمعی دیگر هم بودند. تا نیمه شب در سفارت بودیم. شکیب ارسلان از جلسه

رایشستاگ امروز و نطق صدراعظم مفصل صحبت می کرد. وزیر امور خارجه هم نطقی ایراد کرده، احساسات شدیدی در دو طرف مجلس هویدا بوده و معلوم شده [است] ملت آلمان توجه زیادی به اوضاع داخلی و سیاست خارجی دولت آلمان دارد.

کرن استرنند کاریکاتورست

آقای مفخم الدوله در صحبت با اینجانب می گفت که رفیق قدیمی اینجانب موسوم به کرن استرنند [را] که از نقاشان کاریکاتورست درجه اول اروپا می باشد در استکهلم ملاقات [کرده] و کرن استرنند از ایشان سراغ اینجانب را گرفته و مخصوصاً برای تحصیل اطلاعات از اینجانب به قونسولخانه ایران در استکهلم رفته است. صورت نگارنده را بدون کم و زیاد برای آقای مفخم الدوله کشیده و ایشان کاملاً از هویت اینجانب برخوردار گردیده است. با این نقاش معروف در لندن در یک کلوپ عضویت داشتم و آثار گرانبهایی از ذوق و هنر او در نزد اینجانب به رسم یادگار می باشد. در شب آخر اقامت آقای مفخم الدوله در استکهلم قنصل ژنرال ایران مهمانی مفصل به افتخار ایشان داده است که در آن تمام دیپلماتها حضور داشته [اند] و کرن استرنند هم جزو مدعوین بوده است و برای تفریح حضار نشان قهوه برای وزیر مختار برزیل از جانب امپراتور آن مملکت هدیه آورده است.

عزیمت مفخم الدوله

چهارشنبه ۱۰ اکتبر - امشب حمزه بیک مدیر «عالم اسلامی» اینجانب را به شام دعوت کرد. بعد از ظهر به ملاقات آقای مفخم الدوله رفتم. همین امشب به طرف سویس حرکت می کنند. می گفت چون خانمش کسالت دارد توقف بیشتر را در برلن جایز ندانسته به صوب مأموریت خود

می‌روند. با هم خداحافظی کرده ملاقات بعدی را به رم یا تهران موکول نمودیم. آقای مفخم‌الدوله اظهار یأس از اوضاع ایران می‌نماید و از دور شدن از روسیه بسیار خوشحال است. قریب چهل سال در خدمت وزارت خارجه ایران بوده می‌گوید هیچ وقت به خستگی و تاریک‌بینی امروز نبوده است و امیدوار است بلکه در رم وسائل راحتی برای او فراهم شود. اولادهای خودش را در سویس برای تحصیل خواهد گذاشت.

مهمانی شکیب ارسلان

پنجشنبه ۱۱ اکتبر - دیشب آقای مفخم‌الدوله به طرف سویس حرکت کرد و از این سفر دیگر راحت می‌شود. تنها ایرانی که او را در ایستگاه راه‌آهن دیده آقای قاضی بوده است. گویا از قدیم با آقای قاضی دوستی داشته است. ظهر را در هتل آدلن مهمان شکیب ارسلان بیک بودیم. آقای نواب و خانمش و میرزا محمدخان قزوینی و چند نفر دیگر هم بودند. شکیب ارسلان بیک پس فردا به طرف بروکسل حرکت می‌کند و گویا یک ماهی سفرش طول خواهد کشید و بعد به برلن آمده پس از کمی توقف به استانبول مراجعت می‌کند. شکیب ارسلان بیک از نجای اعراب سوریه می‌باشد و شجره خانواده‌اش گویا به اوایل دوره اسلام ممتد می‌شود. خودش هم شخصی است ناطق و بسیار باهوش. در این مدت کوتاه اقامتش در برلن با بسیاری از سیاسیون اینجا آمد و رفت کرد و نامی از خود به یادگار گذارد. حسن معاشرت زیادی دارد و گویا بی‌تمول هم نباشد، زیرا اغلب مهمانیهای مفصل در اینجا می‌داد.

وضع آلمان

مذاکرات سیاسی در رایشتاگ آلمان دنباله پیدا کرده است و بیم آن می‌رود که منجر به بحران هیئت دولت بشود. وزیر بحریه آلمان در نطق خود سه

نفر از سوسیالیستها را به تحریک قوای بحری آلمان متهم نموده است و سوسیالیستها هم در مقابل علیه دولت نطقهای شدیدی ایراد نموده‌اند. از یک طرف فن تیریتز و همراهان او علیه اکثریت مجلس کار می‌کنند و از طرفی اکثریت مجلس علیه دولت اقدامات و کار دولت را سخت‌تر می‌نمایند. بدین ترتیب به نظر می‌آید که بحران شدیدی در جلو باشد.

ترس هلندیها

جمعه ۱۲ اکتبر - محاربه سختی مجدداً در طرف فلاندر شروع شد. امروز صبح انگلیسها پس از بمباران سختی شروع به حمله کرده‌اند. نتیجه هنوز معلوم نیست. تمام روز جنگ با نهایت شدت ادامه داشته است. اسکویث و لویدجرج هر دو بر ضد نطق وزیر امور خارجه آلمان نطق کرده و در ضمن نطقهایشان حملات سخت به آلمان کرده و می‌گویند تا آلمان آزراس و لرن را به فرانسه مسترد ندارد شمشیر انگلیس غلاف نخواهد شد. از قرار معلوم انگلیسها و امریکاییها اخیراً به هلند فشار آورده‌اند که نسبت به آلمانها سوءرفتار اتخاذ نماید. از قرار راپرت آلمانها احساسات شدیدی در هلند علیه انگلیسها حکمفرما است. ولی هلندیها بدیهی است از ترس اینکه مبادا جاوه را از دست بدهند از انگلیس ملاحظه دارند.

آهانیانس ارمنی

عصر چای را در منزل علوی صرف کردم. آهانیانس ارمنی هم در آنجا بود. از آرامنه و سیاست دشناکها صحبت به میان آمد. احساسات آهانیانس راجع به آرامنه معلوم است. برای منافع آنها حرارتی اظهار می‌نمود ولی علی‌الظاهر نسبت به ایران هم همدردی ظاهر می‌ساخت.

امپراتور آلمان

شنبه ۱۳ اکتبر - جنگ دیروز فلاندر مانند محاربات سابق در آنجا برای

انگلیسها خیلی گران تمام شده پس از تحمل تلفات بسیار زیاد چند صد ذرع از تصرف آلمانها خارج ساخته‌اند. آلمانها در ابلاغیه خود می‌گویند که در هیچ زمان آتش توپخانه انگلیسها بدین سختی نبوده است. امپراتور آلمان دیروز وارد صوفیه پایتخت بلغارستان شده مهمان پادشاه بلغارستان است. از قرار معلوم به استانبول هم می‌رود. از موقعیت هیئت وزرای آلمان دیگر خبر تازه نیست. از قرار مسموع صدراعظم که قرار بود به طرف ریگا حرکت کند رفتن خودش را به علت همین مشاجرات رایشتاگ به عقب انداخته است.

در خلیج ریگا

یکشنبه ۱۴ اکتبر - ابلاغیه دیشب آلمانها اظهار می‌دارد که نیروی آلمان بری و بحری و هوایی به جزایر واقع در خلیج ریگا حملات سختی را شروع کرده‌اند. این جزایر در دهته خلیج ریگا مقابل آبهای فنلاند واقع و دارای اهمیت نظامی زیاد می‌باشد. ابلاغیه روس هم حملات قوای آلمان را به جزایر نامبرده تصدیق می‌کند.

نادولنی

امروز نامه‌ای از آقای نظام‌السلطنه که به توسط سفارت کبرای عثمانی فرستاده‌اند، دریافت کرده از اقدامات اینجانب در استکهلم اظهار خوش بینی می‌نماید و به طور کلی از رفتار عثمانیها نسبت به مهاجرین ایرانی قدردانی دارد و استحکام موقعیت ایران را تأیید می‌نماید. ولی از نادولنی شکایت کرده‌اند و یک نفر مأمور دیگر آلمان را مانند واسل تقاضا نموده است. نادولنی می‌خواست ایرانیها را عبد و عید خود گرداند و چون می‌دید به این مقصود با وجود هیئت حکومت موقتی ممکن نبود شروع به ایجاد مناقشات داخلی و خارجی میان ایرانیان نمود. بین احزاب

دموکرات و اعتدال خواست اختلاف ایجاد کند. تنها دو سه نفر بیشتر آلت دست او نشدند. ایلات کرمانشاه را با پول ضد حکومت موقتی تحریک نمود ولی موفقیت زیادی در این راه حاصل نکرد. سپس در اختلال ژاندارمری کوشید و بالاخره چون راه موفقیت را از هر طرف مسدود دید اولتیماتومی به حکومت موقتی داد که اگر در ظرف بیست و چهار ساعت قبول نشود رابطه خود را با حکومت موقتی قطع [می‌کند] و به همدان خواهد رفت. در این اولتیماتوم فقرات ذیل را خواستگار شده بود:

اول، عزل و توقیف ماژور حبیب‌الله خان شیبانی فرمانده ژاندارمری.

دوم، سپردن ژاندارمری به آلمانها تحت امر خود نادولنی.

سوم، تغییر آقای مدرس از ریاست مجلس وکلا.

چهارم، سپردن محکمه عالی نظامی به یک نفر آلمانی تحت امر خود نادولنی.

پنجم، تغییر حکومت کرمانشاهان و ریاست ارکان حزب.

ششم، سپردن شعبه استخبارات حکومت موقتی به یک نفر آلمانی.

هفتم، تعیین اعضای ادارات به پیشنهاد رؤسای ادارات بااطلاع مأمورین آلمانی.

حکومت موقتی مشغول مذاکرات در مواد این اولتیماتوم بود که عقب‌نشینی از کرمانشاه پیش آمد. در این وقت نادولنی متزلزل شد که مبدا همه مهاجرین در ایران بمانند و او نزد دولت آلمان مقصر شود. لذا فوراً دست از مواد اولتیماتوم برداشت و قول داد که حتماً در کرکوک معاهده مطلوبه را به انجام رسانده تصمیماتی که حکومت موقتی راجع به آتیه ایران تقاضا دارد قید نماید. اصرار داشت که نمایندگان و رؤسای مهاجرین فوراً به طرف کرکوک حرکت کرده و افرادی که اهمیت سیاسی ندارند ممکن است در محل بمانند. مع هذا جمعی از نمایندگان از قبیل

آشیخ اسمعیل، آسید فاضل، نواب التولیه، میرزا سلیمان خان از حرکت امتناع نموده در عقب ماندند. در کرکوک و موصل هم نادرولنی به وعده خود رفتار ننمود. در این موقع دولت عثمانی آقای نظام السلطنه و هیئت حکومت موقتی را دعوت به استانبول نمود و اینان به طرف حلب و بالاخره به استانبول حرکت کردند.

۱۳

پیشرفت آلمانها

دوشنبه ۱۵ اکتبر - عملیات آلمانها در جزایر اوزل و خلیج ریگا به سرعت جلو می رود. پس از آنکه قشون آلمان در این جزایر پیاده شده اند روسها را شکست سخت داده، پایتخت اوزل را در تصرف آورده اند. متفقین اهمیت زیادی به تصرف این جزایر می دهند. بی حق هم نیستند. اشغال این جزایر در حقیقت قوای دریایی آلمان را در دریای بالتیک مستحکم [می کند] و پترزبورگ و جناح راست روس را در تهدید مستقیم می اندازد.

امپراتور در استانبول

امپراتور آلمان به استانبول وارد و با نهایت گرمی از او پذیرایی می شود. امپراتور آلمان روز نهم اکتبر از آلمان حرکت [کرد] و روز دوازدهم این ماه [به] بلغارستان و امروز که روز پانزدهم است به استانبول وارد شده است. وزیر امور خارجه آلمان هم همراه او است.

بعد از ظهر آقایان علوی و هدایت به ملاقات اینجانب آمدند و چای را هم در اینجا صرف کردند. تازه مهمی نداشتند جز اینکه باز شرحی از مخالفت های مهاجرین در استانبول به رشته صحبت درآوردند.

سوسیالیستها در استکهلم

سه شنبه ۱۶ اکتبر - پیشرفت آلمانها در جزایر بالتیک خیلی سریع است. روسها در دریا و در خود جزایر شکست خورده [اند] و فرار می کنند. یکی از ملیون که اخیراً از استکهلم آمده اظهار می داشت که سوسیالیستها تقریباً به تمام از آنجا رفته اند و دیگر صحبت انعقاد کنفرانسی از سوسیالیستها در آنجا نیست. چند نفر از ایرانیها هم در آنجا هستند که منتظر وصول جواز برای حرکت به طرف روسیه می باشند که از آنجا به ایران بروند. [علی محمد] اویسی هنوز در استکهلم مانده است. از قرار معلوم انگلیسها و فرانسویها مشغول تهیه مقدمات حمله سختی در فرانسه می باشند و از دیروز تا به حال بمباران جدید در جریان است.

تصرف اوزل

چهارشنبه ۱۷ اکتبر - امروز ابلاغیه آلمان می گوید که قوای آلمان تمام جزیره اوزل را تصرف کرده [اند] و قوای بحری روسها در حال فرار [است] و آلمانها آنها را تعاقب می کنند. چندین هزار اسیر تا کنون به دست آلمانها افتاده است. در پترزبورگ تزلزل زیادی حکمفرما است. مردم با عجله هر چه تمامتر مشغول فرار به داخله روسیه هستند. ادارات دولتی را هم تخلیه می کنند و پیش گویی می شود که عملیات بحری و بری آلمان در این حدود توسعه پیدا کرده تا پترزبورگ هم خواهد رسید. حالا که آلمانها راه دریا را بر خود باز کرده اند، پیشرفت آنها حتمی است.

امپراتور آلمان

ضیافتهای مفصل در استانبول برای امپراتور آلمان منعقد است. شهرها را هم به مناسبت ورود امپراتور چراغانی مفصل کرده اند. حقی پاشا سفیر کبیر عثمانی در برلن نیز حضور دارد. دیشب پس از شام صحبتهای مفصل

محرمانه با حضور وزیر امور خارجه آلمان و صدراعظم عثمانی و انور پاشا و حقی پاشا میان امپراتور آلمان و سلطان عثمانی در میان بوده است. احتمال کلی می دهند که این مذاکرات راجع به عملیات نظامی در حدود بغداد و استرداد عراق عرب بوده است. از قرار مذکور تدارکات مفصلی برای بیرون کردن انگلیسها از خاک عراق عرب قبلاً دیده شده است تا نتیجه چه شود.

اختراع توپ جدید

پنجشنبه ۱۸ اکتبر - عملیات آلمانها در خلیج ریگا و آبهای فنلاند با پیشرفت خود ادامه دارد. امپراتور آلمان هنوز از بالکان مراجعت نکرده است. امروز در برلن شهرتی دارد که آلمانها تویی اختراع کرده اند که عنقریب لندن را از سواحل بلژیک بمباران خواهند کرد. ولی محقق چنین انتشارات نزد مردم با فکر چندان ارزشی ندارد.

جراحی محسن خان

جمعه ۱۹ اکتبر - پیش از ظهر با مهندس فضل الله به ملاقات محسن خان افسر ژاندارمری ایران که اینجا در بیمارستان تحت معالجه است، رفتم. دفعه دوم است که این بیچاره تحت عمل جراحی قرار گرفته است. دست چپش که زخم خورده و به کلی از حرکت افتاده مورد عمل قرار گرفته است. حالا پروفوسور بیر اعصاب دست را بریده می خواهد آنها را به هم وصل کند و امیدوار است دست مجدداً به حالت اصلی برگردد. حال مریض چندان بد نبود. از بیمارستان به قونسولخانه ایران رفتم، تذکره جدیدی گرفتم. تذکره قدیم اینجانب موعدهش تمام شده [بود] و از شدت زیادی امضا و استامپ شکل آنتیک به خود گرفته بود. مایلیم آن را حفظ نمایم.

نظر آلمانها

آلمانها رسماً به آقای نواب نوشته‌اند که اگر روس و انگلیس قوای خودشان را از ایران خارج کنند آلمانها در استانبول اقدامات لازم به عمل آورده، از داخل شدن قشون عثمانی به ایران جلوگیری خواهند کرد. پیشرفت آلمانها در آبهای شمال بسیار سریع است. جزیره مون را هم تصرف و پنج هزار اسیر گرفته‌اند و مقدار زیادی مهمات جنگی به دست آورده و یک کشتی جنگی بزرگ روس را هم غرق کرده‌اند.

قروض آلمان

شنبه ۲۰ اکتبر - استقراض هفتم آلمان کاملاً موفقیت پیدا کرده و دوازده میلیارد و نیم بالغ گردیده است. هفت فقره استقراض آلمان من حیث المجموع بالغ بر هفتاد و دو میلیارد مارک شده. تنها استقراض ششم کمی بیشتر از استقراض هفتم بوده است. برای این مظفریت اقتصادی در مدارس جشن گرفته و یک روز تعطیل عمومی مدارس اعلام شده است. امپراتور آلمان و هندنبورگ به وسیله تلگراف به رؤسای بانک دولتی و وزارت مالیه از این موفقیت اظهار خشنودی نموده‌اند.

مراجعت امپراتور

عملیات آلمانها در خلیج ریگا نزدیک به اتمام است. امپراتور آلمان پریشب از استانبول به طرف آلمان حرکت کرده است و وزیر امور خارجه آلمان در مراجعت در بوداپست و وینه با وزیر امور خارجه اتریش مذاکرات لازم بجا خواهد آورد.

میرزا محمدخان و پورداود

بعد از ظهر تا آخر شب با آقایان علوی و میرزا محمدخان قزوینی و

پورداود بودم. تازه سیاسی نداشتند. مذاکرات ادبی در جریان بود. هر دو این آقایان میرزا محمدخان و پورداود مشغول مطالعات ادبی می‌باشند.

فتوحات آلمان

یکشنبه ۲۱ اکتبر - عملیات آلمانها در خلیج ریگا به اتمام رسیده و جزایر آن محوطه را که تقریباً کلیه دریای بالتیک از طرف مشرق است تحت اشغال گرفته و قوای بحری روس را به طرف شمال رانده‌اند. در حقیقت آلمانها فتوحات بزرگی را به فاصله چند روز انجام داده‌اند. به قول یکی از روزنامه‌جات سوئدی دریچه‌ای را که بطرکبیر در بالتیک باز کرده بود آلمانها مسدود کرده‌اند. کلیه مطبوعات آلمان از این فتوحات اظهار وجد می‌کنند. آتش توپخانه در طرف مغرب سخت شده مقدمه حملات سختی از طرف انگلیسها و فرانسویها هویدا است. به واسطه مظفریت اقتصادی دولت آلمان در استقراض هفتم امروز کلیه عمارات دولتی بیرق زده و موزیک نظامی در میدانهای شهر به ترنم مشغول است و با هوای مطلوب، مسرت عمومی دیده می‌شود.

جنگ در خلیج ریگا

دوشنبه ۲۲ اکتبر - آلمانها رسماً اعلام کرده‌اند که عملیات در خلیج ریگا به کلی تمام و روسها کلیه قوای بحری خود را به طرف شمال عقب رانده‌اند. پریشب طیاره‌های جنگی آلمان به سواحل انگلیس حمله برده‌اند. در مراجعت چهار عدد از آنها راه را گم کرده به فرانسه می‌روند و در آنجا به زمین می‌نشینند و از قرار معلوم یکی از آنها بدون عیب به دست دشمن می‌افتد.

پروگرام صلح کارگران

امروز پروگرام صلح کمیته کارگران و سربازان روسی را در جراید آلمان

اشاعه داده‌اند. این پروگرام شامل پانزده ماده است. در ماده دهم می‌گویند «استرداد حقوق ایران و یونان باید مسلم باشد». این نخستین ذکر مهمی است که راجع به ایران و استرداد حقوق ایران شده است. یکی از ملیون اظهار می‌داشت که اقدامات اینجانب در استکهلم در صدور این ماده به نفع ایران مؤثر بوده است.

ممتازالسلطنه و ابلاغیه

سه‌شنبه ۲۳ اکتبر - پیش از ظهر به سفارت ایران رفته آقای نواب را ملاقات کردم. مدتی بود که ایشان را ندیده بودم. قصوری از طرف اینجانب نبوده، این روزها بیشتر وقت مشغول نوشتن هستم و کار ایشان هم زیاد شده است. آقای ممتازالسلطنه وزیر مختار ایران در فرانسه نامه‌ای به ایشان نوشته از اقدامات نگارنده در استکهلم و به خصوص راجع به ابلاغیه که اشاعه داده شده تشکر و تمجید کرده است. از تهران هم از طرف وزیر امور خارجه اظهار تشکر و امیدواری شده است.

بیطرفی ایران

در خصوص نامه اخیر آلمانها راجع به حفظ بی‌طرفی ایران صحبت به میان آمد. آقای نواب نامه آلمانها را به اینجانب نشان دادند. در این نامه وزارت خارجه آلمان می‌نویسد که اگر روسها و انگلیسها ایران را تخلیه کنند و دیگر قوه نظامی از آنها در ایران نباشد از این طرف هیچ‌گونه تردیدی نباید در میان باشد. دولت آلمان فوراً اقدامات لازم به عمل آورده که قشون عثمانی اگر در ایران باشد خارج شود و بی‌طرفی ایران محفوظ بماند. همین موضوع از بدایت جنگ در تهران مورد مذاکره بوده، عثمانیها می‌گفتند اگر روسها ایران را تخلیه کنند آنها هیچ‌گونه اقدامی علیه ایران و نقض بی‌طرفی ایران نخواهند کرد. در آن وقت روسها و انگلیسها راضی

نمی‌شدند ایران را به حال خود بگذارند. حالا با تحولات اخیر مخصوصاً با تحولات سیاسی و اجتماعی که در روسیه صورت گرفته است معلوم نیست زمینه فکر روسها و انگلیسها چه باشد و این نامه آلمان در تهران چه اثری بیخشد. آیا روسها و انگلیسها حاضر خواهند بود دست از مداخله در کار ایران برداشته و ایران را به حال خود بگذارند؟ آتیۀ نزدیک این موضوع را معلوم خواهد نمود.

کمیته کارگران روسیه

امروز با دو سه نفر از سران ملیون ایران که در برلن هستند صحبت داشته، این آقایان عقیده‌مندند که موضوع تبلیغات را راجع به آتیۀ ایران با کمیته کارگران و سربازان که امروز در روسیه تقریباً مهم امور را در دست دارند باید ادامه داد. وانگهی آیا از طرف ما لازم نیست تشکری راجع به اعلامیۀ اخیر آنها که در آن از حفظ استقلال ایران دفاعی شده به عمل آید و یک تلگراف تشکری به آنها مخابره شود. قرار گذاشتیم این موضوع را در یک جلسه خصوصی از ملیون مطرح کرده هرچه رأی دادند عمل شود.

قزوینی و پورداود

چای عصر را منزل آقای میرزا محمدخان قزوینی صرف کردم. آقایان علوی و پورداود هم بودند. آقای پورداود کمتر با ایرانیهای مهاجر آمیزش دارد. آمیزش ایشان با آقای میرزا محمدخان قزوینی است که با هم در یک جا منزل دارند.

حمله فرانسه

فرانسویها امروز در حدود اسن به حمله بسیار سختی پرداخته و موفقیت محلی کمی هم حاصل کرده‌اند. چند روز است که سنگرهای جلوی آلمان را بمباران سختی کرده و مقداری از آنها را خراب کرده‌اند.

حملات آلمان

چهارشنبه ۲۴ اکتبر - امروز حملات مشترک آلمان و اتریش در فرونت ایتالیا شروع شده. امروز اول دفعه‌ای است که نیروی آلمان به کمک اتریش در این فرونت می‌جنگد. از قرار راپورتهایی که رسیده سنگرهای جلوی ایتالیا را گرفته و قشون آلمان و اتریش به طور رضایت‌بخشی پیش می‌روند. از قرار معلوم ایتالیاییها در این فرونت تنها هستند و کمکی از طرف متفقین به آنها نشده است. از قرار ابلاغیه فرانسویها در جنگ دیروز در فرونت اسن هفت هزار و پانصد اسیر به دست فرانسویها افتاده است و در یک محل قرب سه کیلومتر و نیم فرانسویها پیشروی کرده‌اند. از قرار معلوم فرانسویها و انگلیسها جدیت می‌نمایند که بلکه در این وقت فرونت آلمان را در فرانسه شکسته و به فتوحات کامل نائل شوند.

حمله فرانسه

پنجشنبه ۲۵ اکتبر - حملات آلمانها و اتریشیها در طرف ایتالیا به طور رضایت‌بخشی ادامه دارد. از قرار معلوم یکی از جنگهای بزرگ تاریخی در این فرونت صورت می‌گیرد. آلمانها و اتریشیها تدارکات بسیار برای سرکوبی ایتالیا دیده‌اند و مطبوعات آلمان هم امیدواری بسیار به نتیجه این جنگها اظهار می‌دارند. نه تنها نتیجه نظامی بلکه فواید سیاسی [دارد] که برای انعقاد صلح مفید خواهد بود. اتفاقاً عضویت ایتالیا در اتحاد سه‌گانه آلمان و اتریش و ایتالیا چندان نتیجه مهمی برای آلمان به بار نیاورده. امروز هم که ایتالیا در طرف متفقین علیه آلمان می‌جنگد چندان سودی برای متفقین ظاهر نمی‌نماید. اگرچه در ظاهر یکی از دولی است که به نفع متحدین در جنگ قرار گرفته ولی همین شکستها باعث ضعف قوای متفقین می‌شود. حمله فرانسه در فرونت اسن ادامه دارد. آلمانها یک قسمت از سنگرهای خود را تخلیه کرده‌اند و فرانسویها در حال پیشروی هستند.

صدراعظم آلمان

موقعیت صدراعظم آلمان در مطبوعات سخت مطرح مذاکره است. از قرار معلوم صدراعظم عنقریب عوض خواهد شد. صدراعظم مذکور عجالتاً با اکثریت مجلس رایشتاگ طرفیت پیدا کرده، بدیهی است نخواهد توانست با نفوذ شخصی خود و با مخالفت مجلس رایشتاگ کاری از پیش ببرد. از همان اول معلوم بود دوره صدارتش طولانی نخواهد بود. از قراری که مخالفین او می‌گویند او کاملاً تحت نفوذ نظامیان می‌باشد و از خودش سیاستی ندارد. بدین ترتیب اکثریت مجلس به خصوص قسمت سوسیالیستها علیه او مشغول اقدامات شده‌اند. از قرار انتشار روزنامه‌جات احتمال دارد در آتیۀ نزدیک سلطان عثمانی یک سفر کوتاهی به آلمان برای بازدید امپراتور آلمان بیاید.

حملات آلمان و اتریش

جمعه ۲۶ اکتبر - حملات آلمان و اتریش در فرونت ایتالیا با جدیت ادامه دارد. در این دو روز اخیر متجاوز از چهل هزار اسیر و سیصد عراده توپ به دست آلمانها افتاده است و تقریباً قشون دوم ایتالیا به کلی شکست خورده و از میدان خارج شده است. جنگ تمام شب و روز ادامه دارد. امروز مجدداً انگلیسها و فرانسویها در طرف فلاندر به حملات سخت پرداخته‌اند ولی طبق ابلاغیه آلمان کار مهمی از پیش نبرده‌اند. حملات فرانسویها در فرونت اسن و اواز عجالتاً متوقف شده است. از طرف روسیه خبر مهمی اخیراً منتشر نشده است.

فرونت ایتالیا

شنبه ۲۷ اکتبر - حملات آلمان و اتریش در فرونت ایتالیا در نهایت شدت ادامه دارد. عده اسرای ایتالیایی به صد هزار و عده مهمات به هفتصد

توپ بالغ شده است. فرونت ایتالیا به کلی شکافته و قشون دوم ایتالیا به کلی منهزم گشته هر لحظه بر عده اسرا و مقدار غنایم جنگی افزوده می شود، اثر سیاسی فوق العاده ای پیدا کرده است. متفقین غفلتاً چشم خود را باز کرده فرونت ایتالیا را که یکی از فرونتهای مهم آنها است شکافته [اند] و قشون آلمان و اتریش را در داخله ایتالیا نظاره می کنند. اوضاع ایتالیا قبلاً چندان آرام نبود. سوسیالیستهای ایتالیا که پیوسته بر عده خود در اطراف آن مملکت می افزایند دست به تبلیغات شدید علیه جنگ زده [اند] و برای انعقاد صلح کوشش می کنند. حالا دیگر این شکست بر فعالیت آنها افزوده، یقیناً اوضاع متفقین را آشفتہ تر خواهد کرد و احتمال دارد انقلابات در بعضی جاها شروع شود. امروز در ابلاغیه آلمان و اتریش گفته شده که این حمله به سرپرستی عالی اعلیحضرت امپراتور اتریش به وقوع پیوسته [است] و خود امپراتور در جلوی جبهه جنگ می باشد.

پسر فطن الملک

بعد از ظهر آقای علوی به منزل اینجانب آمد. جای را در اینجا صرف کردیم. طبق گفته ایشان آقای [عزت الله] هدایت پسر بزرگ آقای فطن الملک را برای گذاشتن در مدرسه و شروع به تحصیل به داخله آلمان برده [است] و چند روزی در خارج از برلن خواهد بود.

شیخ عبدالعزیز

بعد از شام به منزل فن ویزندونگ برای ملاقات شیخ عبدالعزیز شریشی دعوت داشتم. جمعی از مستشرقین آلمانی در آنجا بودند. شیخ عبدالعزیز برای رفتن به استکهلم و کنفرانس سوسیالیستها به برلن آمده ولی به قول خودش چون پروگرامی در کار آنها نبوده همان طور به تعویق

افتاده تا آنکه از قرار معلوم به کلی از میان رفته است. ولی در مأموریت شیخ عبدالعزیز تغییری حاصل نشده. می گفت خوب است با جمعی از ملیون ایران بنشینیم و مذاکره کنیم آیا ما چه باید بکنیم و چه پروگرامی را تعقیب کنیم. هفت هشت نفر از همکاران او قبلاً به استکهلم رفته [اند] و شیخ عبدالعزیز هم می خواهد با حمزه بیک هر چه زودتر به استکهلم برود.

شاگردان ایرانی

فن ویزندونگ می گفت با وزارت خارجه آلمان مذاکره کرده که یک عده از شاگردان ایرانی تحت توجه وزارت خارجه در اینجا به تحصیل مشغول شوند و آن عده که تحصیلشان پایان یافته به فراگرفتن بعضی شعب فنون که در ایران خیلی مفید خواهد بود پردازند. به عقیده فن ویزندونگ خیلی پسندیده خواهد بود که هیئتی به نام هیئت سرپرستی مرکب از چند نفر عضو ایرانی و آلمانی تشکیل شود که تحصیل شاگردهای ایرانی را در آلمان تحت سرپرستی خود قرار دهند.

قیمت پول ایران

یکشنبه ۲۸ اکتبر - امروز صبح آقای نواب تلفن کردند که بد نیست همدیگر را ملاقات و صحبت کنیم. مقارن ظهر برای دیدن ایشان به سفارت رفتیم. چند نامه هم از ایران برای اینجانب آمده بود که آنها را وصول کردم. اوضاع تهران چندان بد نبوده، آزادیخواهان مشغول به تبلیغات می باشند. حاجی محتشم السلطنه اخیراً از وزارت مالیه کنار رفته و ممتازالدوله به جای ایشان برقرار شده است. از قرار معلوم عملیات روسها در طرف شمال ایران از آن حدت افتاده و کمتر مداخله در امور می نمایند. قیمت پول ایران هم اخیراً ترقی کرده و نسبت به ارز خارجی بالا رفته است. فعلاً صحبتی از تغییر کابینه نیست.

فرونت ایتالیا

حملات آلمانها و اتریشها در طرف ایتالیا ادامه دارد و طبق ابلاغیه‌های اخیر فرونت ایتالیا از شمال تا جنوب درهم شکسته شده است. بحران کابینه هم در ایتالیا مزید بر علت شده است. در آلمان بحران دولت به واسطه استعفای صدراعظم شروع [شده است] ولی هنوز تکلیف صدراعظم مستعفی [معین] نیست.

ایتالیاییها

دوشنبه ۲۹ اکتبر - نامه‌های تهران را جواب نوشته به توسط آقای نواب فرستادم. حملات آلمانها و اتریشها با سرعت ادامه دارد. مطبوعات آلمان امیدواری زیاد از این فتوحات اظهار می‌دارند. نیک‌بینان چنین عقیده دارند که این حمله به کلی رشته امور ایتالیا را از هم گسیخته و بعد نوبت به فرانسه خواهد رسید و آنچه را که قشون آلمان و اتریش جواب نداده انقلاب داخلی ایتالیا انجام خواهد داد. مدتی است ایتالیاییها از جنگ خسته شده‌اند و تنها یک شکست سخت لازم بود که کار را تمام کند. ایتالیا برای متفقین روسیه دوم خواهد بود؛ نه تنها فایده‌ای نخواهد داشت بلکه ضرر مادی و معنوی هم دارا خواهد بود. در هر صورت شکست ایتالیا اوضاع جنگ را از نظر متحدین روشن کرده است. پارتیهای نظامی در این دول طبیعتاً نیرو گرفته [اند] نایره جنگ بیشتر شعله‌ور خواهد شد. انگلیس و فرانسه از قرار معلوم شروع به فرستادن کمک برای ایتالیا نموده و انگلیسها رسماً اعلان کرده‌اند که حاضرند حتی القوه کمک نظامی از هر قبیل برای ایتالیا بفرستند. دیروز باز فرانسویها و انگلیسها حملات سختی در فرونت فلاندر شروع کرده ولی به مظفریتی نایل نیامده‌اند.

نامه نویسی

سه شنبه ۳۰ اکتبر - پیش از ظهر نامه‌هایی به آقای نظام السلطنه و چند نفر

دیگر به استانبول نوشته و نامه‌ای هم به ماژور حبیب‌الله خان در جواب نامه ایشان نوشته، این نامه‌ها را مانند همیشه توسط سفارت کبری عثمانی فرستادم. ادهم بیک را ملاقات کردم، می‌گفت سفیر کبیر حقی پاشا روز دوشنبه به برلن مراجعت خواهد کرد. حملات آلمان و اتریش در ایتالیا با وجود سختی زمین و بدی هوا به خوبی جلو می‌رود. قشون متحدین به رودخانه تاگلیامنتو رسیده‌اند.

وکالت تهران

عصر آقای نواب تلفن کرده قرار شد اول شب همدیگر را ملاقات کنیم. کمی پس از شام به سفارت رفته ایشان را ملاقات کردم. می‌گفت در روزنامه تهران مقاله مفصلی راجع به وکالت اینجانب خوانده [است] که جمعی نگارنده را برای وکالت تهران کاندید کرده‌اند. آقای نواب متعجب بود که چرا ایشان را برای وکالت اسم نبرده‌اند. باز راجع به کنفرانس سوسیالیستها مذاکراتی به میان آمد. ایشان نظرشان این است که این موضوع نباید فراموش شود و هر جا و در هر وقت که این کنفرانس منعقد شود [باید] در آنجا حاضر باشیم.

چاپ یادداشتها

چهارشنبه ۳۱ اکتبر - بعد از ظهر موسیو بک از اداره انطباعات آلمان به منزل اینجانب آمده و چای را اینجا صرف و مدتی با هم صحبت کردیم. راجع به یادداشت‌های مسافرت اینجانب صحبت شد. می‌گفت جای افسوس است که تا به حال آن را به طبع نرسانده [ام]. خوب است اول یادداشتها را به زبان فارسی طبع کرده و بعد ترجمه آن را به زبان آلمانی انتشار دهند. می‌گفت خوب است در این باب با هر مولر مدیر «شرق جدید» صحبت کرده قراری در این باب بگذارد. او حاضر خواهد بود

اصل و ترجمه آن را به مسئولیت دولت آلمان به طبع برسانند. می‌گفت در هر صورت با او صحبت خواهد کرد و قراری با او خواهد گذاشت زیرا افسوس است که این کار فرهنگی و سیاسی به عهده تعویق بیفتد.

دعوت نادولنی

امروز نادولنی که تازه از طرف مشرق وارد شده من را به منزل خود به جای دعوت کرد. طرف عصر آقای هدایت به منزل اینجانب آمد و شام را با هم صرف کردیم. پریشب از سفر داخل آلمان برگشته و برای پسر فطن‌الملک مدرسه و وسایل تحصیل فراهم کرده است.

وضع جنگ

پنجشنبه ۱ نوامبر ۱۹۱۷ - دیروز در حدود تاگلیامنتو در شرق ایتالیا جنگ سختی به وقوع پیوسته، ایتالیاییها به کلی هزیمت یافته و شصت هزار نفر از آنها تسلیم قشون متحدین گشته و چند عراده توپ به غنیمت داده‌اند. عده اسرای ایتالیایی که به دست متحدین افتاده به یک صد و هشتاد هزار، عده توپ به یک هزار و پانصد رسیده. برای این فتوحات امپراتور آلمان امروز امر افراشتن بیرق بر فراز عمارات دولتی و زدن توپ در پروس و آلتاس و لرن صادر کرده است. از قرار معلوم کار بر ایتالیاییها خیلی سخت شده است و مشکل بتوانند خودشان را حفظ کنند. امید داشتند در کنار همین رودخانه بتوانند جبهه مستحکمی برای خودشان ایجاد کنند، حالا دیگر پس از این شکست و افتادن این رودخانه به دست متحدین احتمال کلی دارد ایالت ونیز و بلکه تمام قطعات لمباردی از تصرف ایتالیاییها به در رود. همه نوع احتمال به سستی ایتالیاییها ممکن است فرض شود.

وضع ایتالیا

این فتح دیروز به توسط قشون آلمان انجام گرفته، اگرچه اول آلمانها از

شمال حمله کرده بعد قشون اتریش از جنوب می‌رسد و از دو طرف دشمن را احاطه و مجبور به تسلیم می‌کنند. گفته می‌شود که قشون و مهمات مدام از فرانسه به کمک ایتالیا می‌رسد ولی معلوم نیست با این وضع برای ایتالیا چه فایده داشته باشد، آیا بتوانند ایتالیا را حفظ کنند؟ آتیه نزدیک نشان خواهد داد. قوه‌ای که نتواند سنگرهای کوهی را حفظ کند و استحکامات خود را بر فراز کوههای صعب‌العبور از دست بدهد یقیناً در جلگه صاف در مقابل دشمن قوی تاب مقاومت نخواهد داشت.

حکومت آلمان

امروز هوا قدری بهتر ولی سرد [بود] و چندان مطبوع نیست. بحران صدارت آلمان هنوز ادامه دارد. میکائلیس مستعفی و مقام صدارت آلمان به هرتلینگ رئیس‌الوزرا بایر که سیاس نیرومندی است تکلیف شد. او هم قبل از اینکه قبول و یا رد کند قرار گذاشته با رؤسای فراکسیونهای رایشتاگ مذاکره نموده، تصمیمی در این باره اتخاذ نماید. از قراری که همین امروز گفته شده این کار را به انجام رسانده [است] و مقام صدارت را قبول خواهد نمود. احزاب مرکزی و دست راست با او موافقت کرده ولی سوسیالیستها و احزاب دست چپ با او همراهی ندارند. یقیناً فتوحات ایتالیا تصمیم او را تسریع خواهد کرد. سیاستمدار مزبور خودش مدتی نماینده رایشتاگ و جزو وکلای مرکز بوده، در سیاست هم معتدل می‌باشد. هفتاد و چهار سال سن دارد، مرد فیلسوف و با علمی است.

تشکیلی و ضد تشکیلی

بعد از ظهر آقای علوی به منزل نگارنده آمد و چای را با هم صرف کردیم. از قرار گفته ایشان دموکراتهای تهران دو دسته شده، دسته‌ای خود را

تشکیلیون [می نامند] و دسته دیگر ضد آنها می باشند. دسته اخیر برای وکالت شاهزاده سلیمان میرزا مشغول تبلیغات می باشند. کاندیداهای آنها تمام از همان رفقای خالص شاهزاده می باشند. تشکیلیون اسم نگارنده را در میان کاندیدها گذاشته اند.

عقب نشینی ایتالیا

جمعه ۲ نوامبر - دیروز و امروز به واسطه فتوحات در ایتالیا عمارات را تزیین بسته و چراغانی کرده اند. در شرق رود تاگلیامنتو دیگر قشون ایتالیایی وجود ندارد. تمام قوای ایتالیا به طرف مغرب این رودخانه عقب نشینی کرده است. روزنامهجات متفقین مقالات مفصل راجع به ایتالیا و جنگهای این فرونت نوشته ایتالیاییها را تشجیع می کنند که عنقریب قوای فرانسه و انگلیس و هر چقدر که لازم باشد بدان صوب اعزام [می شوند] و قشون متحدین را از جلو برخواهند داشت.

وکالت نواب

امروز بعد از ظهر با آقای علوی به منزل قاضی رفتیم. امروز تلگرافی از تهران از وزارت خارجه برای آقای نواب رسیده. در این تلگراف جمعی از ملیون و آزادیخواهان را نام برده که در انتخابات تهران موفق شده اند و آقای نواب هم جزو آنها است. از آقای نواب تقاضا شده که آیا وکالت را قبول و یا رد خواهد کرد. اگر استعفا دهد آقاسید حسین اردبیلی وکیل خواهد شد. از قرار معلوم پنج نفر از کاندیداهای شاهزاده سلیمان میرزا در این انتخابات موفقیت پیدا کرده اند.

جنگ در ایتالیا

شنبه ۳ نوامبر - دو روز است جنگ در طرف ایتالیا تخفیف یافته و هر دو

طرف در کنار رودخانه تاگلیامنتو صف آرایی می کنند. احتمال کلی دارد همین دو روزه جنگ سخت قاطعی در ساحل همین رودخانه در گیرد. دیشب آلمانها از هوا به لندن و سواحل جنوبی انگلیس حمله کرده و طبق راپرت خودشان تلفات سنگینی به انگلیسها وارد نموده اند.

نامه شیبانی

امروز نامه ای از میرزا حبیب الله خان شیبانی دریافت کرده در جوف آن نامه ای به مازور ابوالحسن خان نوشته است. میرزا قاسم خان بیچاره مریض و تحت عمل جراحی قرار گرفته است.

استعفا نواب

یکشنبه ۴ نوامبر - امروز پیش از ظهر با آقای علوی با هم بودیم و بعد از ظهر به منزل موسیو نادولنی که در خارج شهر است رفتیم. خودش در وزارت خارجه گرفتار شده و در موعد معین به منزل نیامده، خانمش از مهمانان پذیرایی می کرد. آقای نواب و خانمش هم بودند تا ساعت هفت منزل نادولنی بودیم که نیامد، بعد برگشته پس از صرف شام در خارج به منزل مراجعت کردم. آقای نواب شرحی راجع به انتخابات تهران اظهار کرد و از قرار معلوم از این انتخاب استعفا خواهد داد.

وضع ایتالیا

دوشنبه ۵ نوامبر - دو روز است هوا معتدل و بهتر شده است. جنگ در حدود تاگلیامنتو بالا گرفته و از قرار راپرت رسیده ایتالیاییها از سواحل غربی این رودخانه هم مشغول عقب نشینی هستند. از قرار راپرت روزنامهجات متفقین صدراعظم های انگلیس و فرانسه برای مذاکره با دولت ایتالیا به رم رفته اند. متفقین از پیشرفت قوای آلمان و اتریش در

ایتالیا به تزلزل افتاده در خیال نقشه جدید برای حفظ حیثیت و قوای خود افتاده‌اند و برای این موضوع به رم رفته که جلوگیری از پیشرفت متحدین بنمایند.

باز دربارهٔ ایتالیا

سه‌شنبه ۶ نوامبر - طبق آخرین خبر قوای ایتالیا در فرونت تاگلیامنتو به کلی شکست خورده و در حال فرار می‌باشند. اوضاع ایتالیا سخت پریشان شده. از قرار معلوم دیگر نخواهند توانست در ایالت ونیز یعنی در آن قسمت تنگی که میان دریا و جبال سرحدی اتریش واقع است پایداری کنند. قشون متحدین از رودخانه تاگلیامنتو گذشته به سرعت مشغول تعقیب دشمن هستند.

سلیمان میرزا و رفقای او

پیش از ظهر مدتی با آقای علوی بودم، از تبلیغات و فعالیت رفقای خودمان در تهران صحبت در میان بود. از سلیمان میرزا و رفقا و موفقیت دموکراتها در تهران تمجید می‌کرد. پر واضح است که فعالیت و کوشش بالاخره به نتیجهٔ مطلوبه می‌رسد.

کنفرانس شرقی

بعد از ظهر جای را با حمزه بیک در ادارهٔ عالم اسلامی صرف کردم. شیخ عبدالعزیز شریشی چند روز است به استکهلم رفته، حمزه بیک هم پس فردا حرکت می‌کند. حمزه بیک صحبت از انعقاد یک کنفرانس شرقی اسلامی در برلن می‌نمود، می‌گفت جمعی هواخواه چنین کنفرانسی می‌باشند و پس از مراجعت از استکهلم جداً در این موضوع مذاکرات به عمل خواهند آورد.

در پترزبورگ

چهارشنبه ۷ نوامبر - قشون متحدین در ایتالیا مشغول پیشروی هستند و ایتالیاییها به عجلهٔ هر چه تمامتر فرار می‌کنند. در پترزبورگ نزاع میان دسته‌های ماکسیمالیست و دولت شروع شده در معابر سنگربندی شده و دو طرف در حال مدافعه می‌باشند. از قرار معلوم دستهٔ کارگران تقویت یافته احتمال کلی دارد که حکومت فعلی را از میان برداشته حکومتی تازه به میل خود برقرار نمایند.

مهاجرین ایرانی

پنجشنبه ۸ نوامبر - امروز کاغذی به آقای نظام السلطنه به استانبول نوشته و از ایشان راجع به حال مهاجرین استفسار کردم. از قرار مسموع عده‌ای از مهاجرین از طریق کردستان به ایران مراجعت کرده‌اند ولی معلوم نیست آیا به ایران رسیده‌اند] و فعلاً در کجا هستند.

پیروزی بلشویکها

انقلاب پترزبورگ رو به شدت گذاشته، دو طرف به زدو خورد سخت افتاده ولی طبق آخرین خبر بلشویکها در حال فتح و پیروزی می‌باشند. حمله متحدین در ایتالیا حال پیشرفت است و ایتالیاییها در حال فرار می‌باشند.

وضع لنین

جمعه ۹ نوامبر - انقلاب پترزبورگ تقریباً به نفع بلشویکها پایان یافته. کرنسکی فرار کرده]، و سایر وزرا دستگیر شده‌اند]. عجالتاً حکومت به دست لنین سردهستهٔ بلشویکها و آزادیخواهان افراطی روسیه افتاده و او هم بیان‌نامه‌ای انتشار داده [است] وعدهٔ صلح به دنیا می‌دهد و صراحتاً

اعلام داشته که باید از خونریزی اجتناب نمود و راه را برای آزادی بسط [داد] و صاف نمود. دوره دیکتاتوری و مظلوم‌کشی به پایان رسیده، اشرافیت باید از میان برداشته شود و امور به کارگران و زحمتکشان محول گردد. نیروهای دریایی روسیه در بالتیک و ساخلوی پترزبورگ به حمایت انقلابیون بلشویک قیام کرده‌اند.

وضع ایتالیا

نیروی متحدین از خط لیونزا گذشته به سرعت به طرف مغرب رود پیاوه می‌روند از طرف جبال شمال شرقی و شمالی هم فرونت ایتالیا شکسته شده زیر فشار متحدین واقع گشته‌اند. کادونا سپهسالار قشون ایتالیا از کار برکنار [شده] و ژنرال دیاز جای او را گرفته است. کنفرانس صدراعظم‌های انگلیس و فرانسه در رم پایان یافته قطع کرده‌اند تمام متفقین از فرونت ایتالیا مدافعه بکنند. انگلیسها در فرونت مصر به فتحی نایل شده غزه را تصرف کرده‌اند. از قرار معلوم قشون عثمانی از تمام این طرف عقب‌نشینی اختیار کرده است.

وضع آشفته روسیه

شنبه ۱۰ نوامبر - وقایع پترزبورگ پیوسته امور روسیه را آشفته می‌گرداند. روزنامه‌جات متفقین وحشت فوق‌العاده از وقایع روسیه اظهار [می‌کنند] و دیگر تقریباً کمکی از این طرف [نمی‌رسد] و از روسیه فعلی مایوس هستند. از قرار اخباری که از استکهلم رسیده سفیر انگلیس از پترزبورگ حرکت کرده و دو ترن مخصوص برای انگلیسها که از روسیه حرکت کرده از راه استکهلم به انگلیس می‌روند تخصیص داده‌اند. سفرای متفقین طبق خبر روتر جلسه‌ای تشکیل داده راجع به حفظ اتباع خود در روسیه مذاکره کرده‌اند. پیوسته آتش انقلاب در داخل روسیه شدیدتر می‌شود و

به خصوص اتباع متفقین که در روسیه هستند و برای ادامه جنگ تبلیغات می‌کنند در خطر واقع شده‌اند.

سرپرستی دانشجویان

بعد از ظهر آقایان علوی و قزوینی به منزل اینجانب آمدند. از قرار گفته ایشان کمیته‌ای در اینجا برای سرپرستی شاگردان ایرانی که در آلمان هستند در حال تشکیل است. عجلتاً کاظم‌زاده و پسرهای آقای تربیت و کسان میرزاسلیمان خان و فطن‌الملک هیئت [سرپرستی] شاگردان را تشکیل می‌دهند. گویا به آقای نواب ریاست افتخاری این کمیسیون تکلیف شده [است] ولی ایشان از قبول آن استنکاف کرده‌اند.

قوای متحدین به قسمت پایین رود پیاوه رسیده‌اند، در قسمت کوهها هم تعاقب قشون شکست خورده ایتالیا ادامه دارد.

وضع جنگ

یکشنبه ۱۱ نوامبر - هوا در این چند روزه خوب و ملایم است. اتریشها دیروز شهر آریاگو را تصرف کرده‌اند. اگر قشون آلمان و اتریش از این نقطه پیش بروند می‌توانند به خوبی خط عقب‌نشینی چهار قسمت قشون ایتالیا را ببرند. از آریاگو تا دریا به خط مستقیم پیش از هفتاد کیلومتر نیست و احتمال کلی دارد متحدین از این نقطه حملات جدیدی برای بستن راه عقب‌نشینی قشون متفقین آغاز کنند. در این دو روزه روزنامه‌جات اخبار بسیار از روسیه اشاعه می‌دهند؛ تمام وزرای روسیه را در قصر دولتی حبس کرده‌اند. ولی کرنسکی فرار کرده و هنوز نتوانسته‌اند او را پیدا کنند.

شکایت از گرانی زندگی

مقارن ظهر منزل آقای علوی رفته آقای میرزامحمدخان قزوینی هم بودند.

هر دو از روزگار و پیشامدهای نامطبوع شکایت دارند. طرف عصر آقای نوری که همین امروز از جنوب آلمان برگشته به دیدن من آمد. چای را با هم صرف و مدتی با هم صحبت می‌کردیم. از قرار معلوم در باویر زندگی بهتر از پروس و آذوقه در آنجا بیشتر است، ولی قیمت در جنوب آلمان گرانتر از این طرف آلمان است. در این طرف مملکت به واسطه کنترل سخت دولت آذوقه کم [است] و به کلی از روی میزان معین تقسیم می‌شود و قیمت هم کاملاً تحت نظر دولت است. مثلاً کره از روی کارت جیره‌بندی هر فوندی سه مارک و هفتاد [است] ولی مخفیانه تا بیست مارک هم خرید و فروش می‌شود. گوشت با کارت سه مارک ولی در بازار سیاه تا فوندی ده مارک خرید و فروش می‌شود. میوه مدتی است که در برلن یافت نمی‌شود ولی در طرف جنوب به فوندی نیم مارک معامله می‌شود. قهوه و چای هم گویا در آنجا بیش از طرف برلن به دست می‌آید. حالا در برلن چای اگر پیدا بشود تا گیروانکه‌ای صد مارک خرید و فروش می‌شود. در بعضی مغازه‌های اینجا چای آلمانی دارند که مرکب است از برگ چندین درخت که نه در صورت و نه در طعم شباهت به چای ندارد. اخیراً در برلن شیر قدری زیاده‌تر شده گویا از ورشو می‌آورند و فوندی ده مارک خرید و فروش می‌شود. سبزی هم تقریباً نایاب شده، اسفناج تا فوندی پنج مارک به زحمت به دست می‌آید.

جنگ در ایتالیا

دوشنبه ۱۲ نوامبر - جنگ در طرف ایتالیا نقشه عمیقی را نشان می‌دهد؛ قشون آلمان و اتریش در اول از طرف ایسونزو حمله کرده و پس از شکافتن خط دفاعی دشمن خودشان را به رود پیاوه رسانده، در اینجا متوقف شده و از طرف دیگر دسته‌های قشون آنها از کوه‌های شمالی ونیز و قسمت شمال شرقی لمباردی حمله کرده به طرف جنوب سرازیر می‌شوند. بدین ترتیب راه عقب‌نشینی را می‌خواهند ببندند و احتمال کلی

دارد که در این نقشه موفقیت پیدا کنند و اگر موفق شدند معلوم نیست وضع ایتالیا چه خواهد شد. در پترزبورگ زدو خورد میان بلشویکها و طرفداران حکومت موقتی سابق شروع شده است. کرنسکی از پترزبورگ فرار کرده و خود را به جای امنی رسانده و عده‌ای را دور خود جمع کرده، به طرف پترزبورگ در حال برگشتن است.

نقشه آلمان و اتریش

سه‌شنبه ۱۳ نوامبر - نقشه آلمان و اتریش طبق آخرین خبر از ایتالیا در حال پیشرفت است. قشون شمالی متحدین به سرعت به طرف جنوب در حال پیشرفت می‌باشند. آخرین خبر از روسیه مشعر بر این است که کرنسکی خود را به نزدیک پترزبورگ رسانیده [است] و کارگران و سربازان در آن شهر در حال مدافعه و جلوگیری از او می‌باشند.

عقیده پورداود

بعد از ظهر با آقایان میرزا محمدخان قزوینی و علوی و حاجی رحیم آقا قزوینی در منزل آقای پورداود چای صرف کردیم. باز ایشان مانند سابق از مخالفت ایرانیها با یکدیگر شکایت داشت و اظهار می‌داشت که با این اختلاف عقیده چطور می‌توان یک نقشه مهمی را آن هم برای حفظ استقلال و تمامیت کشور به موفقیت رسانید. ولی خوب بدیهی است با این پیشامدهای ناگوار، اختلاف عقیده و سلیقه خود را نمایان می‌کند. این بیچارگان با امیدواری کامل میهن خود را ترک کرده [اند] و پیوسته دچار ناملایمات که طبیعتاً اعصاب را سست می‌کند بوده‌اند و اگر اختلافاتی میان آنها ظاهر شود چندان باعث تعجب نخواهد بود.

جنگ در پترزبورگ

چهارشنبه ۱۴ نوامبر - طبق آخرین خبر که امروز پیش از ظهر رسید جنگ

سختی در میان قشون کرنسکی و پیروان بلشویک در خارج شهر پترزبورگ در جریان است، از قرار معلوم هنوز به نتیجه قطعی نرسیده است و زدوخورده ادامه دارد.

نطق لوید جرج

لوید جرج که اخیراً در پاریس در ضمن نطقی روش قدیم خودشان را تنقید کرده است مورد حملات سخت روزنامه‌جات انگلیسی و پیروان اسکویث واقع شده است. پینلو صدراعظم فرانسه هم در مجلس ملی به اقلیت افتاده و استعفا داده است. عملیات آلمان و اتریش در ایتالیا به خوبی ادامه دارد. ایتالیاییها در ساحل یمین رود پیاوه مقاومت می‌کنند ولی در طرف شمال با سرعت از جلوی قشون متحدین عقب‌نشینی می‌نمایند.

مهاجرین و بیطرفی

پنجشنبه ۱۵ نوامبر - امروز صبح نامه‌ای از آقای نظام‌السلطنه از استانبول به توسط سفارت کبرای عثمانی واصل کردم. در این نامه آقای نظام‌السلطنه می‌گوید از تهران تلگرافی به توسط سفارت کبرای ایران در استانبول رسیده به شرح اینکه چون در این اوان قشون روس از ایران خارج می‌شود و دیگر مانعی در میان نیست خوب است مهاجرین دیگر در خارج نمانده به ایران مراجعت کنند که مخالف با بی‌طرفی دولت ایران نباشد. از قرار معلوم فرستادن این تلگراف نتیجه اقدامات انگلیسها می‌باشد، والا اقامت یک عده از ایرانیان در این موقع در خارج ایران لطمه‌ای به بی‌طرفی ایران وارد نخواهد کرد.

روسیه - ایتالیا

آخرین خبر از روسیه مشعر بر این است که زدوخورده میان طرفین هنوز

ادامه داشته و به نتیجه قطعی نرسیده است. محاربه بسیار سختی میان قشون آلمان و اتریش و قشون ایتالیا در شمال رود پیاوه شروع شده و به نتیجه قطعی نرسیده است.

بعد از ظهر چای را در سفارت ایران صرف کردم. چند نفر از ملیون هم در آنجا بودند. فن ویزندونگ هم برای ملاقات آقای نواب آمد. می‌گفت خوب است روز یکشنبه چای را در منزل او صرف کنیم.

فاتح شدن لنین

جمعه ۱۶ نوامبر - امروز خبر رسیده که دسته لنین فاتح [شده‌اند] و قشون کرنسکی شکست سخت خورده است ولی هنوز جزئیات این واقعه معلوم نیست. مردم با کمال بی‌صبری منتظر اخبار جدیدی از این طرف می‌باشند. طبق آخرین خبر محاربه در جبال شمال رود پیاوه هنوز به سختی ادامه دارد.

دیدار قاضی

بعد از ظهر آقای نوری به منزل اینجانب آمد و پس از آن متفقاً به ملاقات آقای قاضی که مبتلا به تب نوبه شده است رفتیم. آقای قاضی این ناخوشی موذی را از ایران همراه خود آورده و هر سال و به‌خصوص در این فصل مبتلا به آن می‌شود. هرچه هم معالجه کرده تا به حال بی‌اثر مانده است.

روزنامه‌های تهران

بعد از شام با آقای نواب مدتی مشغول صحبت بودیم. چند نسخه از روزنامه‌جات تهران برای ایشان رسیده [بود] که در آنها اعلامیه ما را که در استکهلم اشاعه شده ترجمه و درج و شرحی از این تبلیغات و خدمات برای حفظ استقلال و تمامیت ایران تمجید کرده‌اند.

تشکیلیون

نیز شرحی از اختلافاتی که میان آزادیخواهان تهران پدید آمده درج کرده و نیز کمیته‌ای به نام تشکیلیون تأسیس شده است. از قرار نوشته یکی از این روزنامه‌جات آقای شیخ الرئیس هم اخیراً جزو دموکراتها نام‌نویسی کرده‌اند.

رسمیت لنین

شنبه ۱۷ نوامبر - دسته لنین در پترزبورگ موفقیت کامل حاصل نموده و از قرار معلوم متفقین تا به حال رسمیت لنین را نشناخته‌اند و از قرار مندرجات روزنامه‌جات آنها مخالفت سخت با تشکیل دولت بلشویکی خواهند داشت تا نتیجه چه شود.

مراجعت به ایران

پیش از ظهر آقای علوی به ملاقات اینجانب آمد و ناهار را با هم صرف کردیم. از قرار گفته ایشان چند نفر از ملیون که فعلاً در برلن هستند در صدد مراجعت به استانبول و بلکه ایران می‌باشند ولی تحصیل جواز و تسهیلات مسافرت به زودی و به سهولت میسر نیست.

حکومت روسیه

یکشنبه ۱۸ نوامبر - دیروز دسته‌ای از نیروی دریایی انگلیس به نزدیکی سواحل آلمان آمده ولی پس از مختصر جنگی عقب کشیده‌اند. آلمانها تلفاتی در این زدوخورده نداشته‌اند. اوضاع روسیه سخت تاریک است. در اینکه کرنسکی شکست سختی خورده و یک حکومت سوسیالیستی بلشویکی در پترزبورگ تأسیس شده است جای شک نیست ولی آیا این حکومت بلشویکی در داخل روسیه موفقیت و رسمیت پیدا خواهد کرد و

در رأس دولت روسیه قرار خواهد گرفت هنوز معلوم نیست. باید منتظر آتیه باشیم.

جنگ در ایتالیا

جنگ در طرف ایتالیا به همان سختی ادامه دارد. ولی معلوم نیست به چه علت متحدین آن موفقیتی را که پیش‌بینی می‌شد به دست نیاورده‌اند. آیا متفقین به کمک ایتالیا آمده و در مدافعه سخت ایستادگی کرده‌اند هنوز معلوم نیست. عجالتاً طرفین بر قوای خود افزوده و در محاربه سختی شرکت کرده‌اند

اخبار روسیه

دوشنبه ۱۹ نوامبر - طبق آخرین خبر حملات متحدین در ایتالیا کمی آرامتر شده. از قرار معلوم قوای کمکی و فرانسه به محل محاربه رسیده و بر ایستادگی قشون ایتالیا افزوده‌اند. وانگهی فرونت ایتالیا حالا بسیار کوتاه شده طرفین می‌توانند به خوبی نیروهای خود را در محل محاربه تمرکز دهند. کرنسکی قطعاً شکست خورده و مجدداً خود را مدعی کرده است. عجالتاً بلشویکها در پترزبورگ و مسکو قدرت دولت را در دست دارند ولی در داخل روسیه زدوخورده میان دسته‌جات مختلف شدت یافته و بی‌نظمی در همه جا حکمفرما است.

حمله انگلیس

سه‌شنبه ۲۰ تا شنبه ۲۴ نوامبر - انگلیسها حمله تازه‌ای در حدود کامبرای شروع کرده‌اند. در همان ساعات اول خوب پیشرفت کرده ولی بعد آلمانها به مقاومت پرداخته تا حدی جلوگیری از پیشرفت انگلیسها کرده‌اند. از قرار اخبار آلمانها تلفات انگلیسها در این حمله زیاد بوده ولی این دفعه

پیشرفت زیادتری نصیب آنها شده و در بعضی نقاط هفت تا هشت کیلومتر جلو آمده [اند]. تلفات آلمانها هم زیاد است.

دستور بلشویکها

حکومت بلشویک که در پترزبورگ مستقر گردیده است روز بیستم نوامبر فرمانی به فرمانده کل قشون روس صادر نمود که با فرماندهان آلمان و اتریش متارکه جنگ را در میان آورد به مذاکرات صلح پردازد. فرماندار قشون روس از این دستور اطاعت نکرده بدین عمل اقدام نمی کند. حکومت بلشویک هم فرماندار قشون را معزول و یک نفر دیگر را به جای او منصوب می نماید. حال معلوم نیست که این فرماندار معزول هواخواهانی دارد که ایستادگی نماید یا اینکه اطاعت کرده کنار خواهد کشید. از قرار اخبار واصله بلشویکها هر روز بر نیرو و عده خود افزوده از پیشرفت نیات خود مطمئن می باشند و دیگر چون قشون روس فرسوده شده و حاضر به جنگ نیست تمایل به اصلاح و ترک مخاصمه یقیناً در روسیه اکثریت دارد و احتمال قوی می رود که بلشویکها به تصمیم خود در انعقاد صلح جداگانه با متحدین موفق شوند. در اینکه احساسات در روسیه علیه متفقین زیاد و پیوسته در تزايد است شکی نیست. مردم از جان خود به تنگ آمده اند. هنوز متفقین روابط مستقیم با حکومت بلشویک پترزبورگ ایجاد نکرده اند و مطبوعات آنها پیوسته بر لنین و پیرامون او حمله کرده آنها را خائن به مملکت خود و متفقین می خوانند.

اختلاف میان ایرانیان

از قراری که از چند نفر از آقایان مهاجرین و ملیون ایرانی مقیم برلن شنیده شده آلمانها بی میل نیستند این اختلافات از میان ایرانیان برطرف [شود] و آنها بی هم که در استانبول هستند به برلن آمده در اینجا اجتماع کنند و قبل

از مراجعت به ایران متفقاً تصمیمات راجع به آتیه بگیرند. آقای حمید خان پسر حاجی سیاح که داودخان پسر آقای مشیرالدوله و [نظام الدین امامی] پسر حاج امام جمعه خوئی را به اروپا آورده [است] که در اینجا به تحصیل پردازند به برلن وارد شده است. یکی دو دفعه مفصلاً با او صحبت کردم. از قرار گفته ایشان اختلافات میان آزادیخواهان در تهران بسیار زیاد [است] و کار به کشمکش افتاده است و در تهران چنین شهرت داده اند که مهاجرین دو دسته شده، دسته ای طرفدار عثمانی و دسته دیگر طرفدار آلمان [اند] و هیچ کدام آن طور که بایستی برای منافع کشور خود و حفظ استقلال مملکت کاری انجام نمی دهند.

حمله انگلیس

یکشنبه ۲۵ نوامبر - حمله انگلیسها در طرف مغرب ادامه دارد ولی پس از پیشرفتهایی که در لحظات اول داشته [اند] دیگر نتوانسته اند موفقیتی به دست آورند و بر عکس روز دوم و سوم آلمانها به حملات پرداخته و قسمتی از زمینهایی که از دست داده بودند دوباره متصرف شده اند. در طرف ایتالیا خبر مهمی اخیراً نرسیده یعنی متحدین به پیشرفتی نائل نشده اند و گویا دو طرف مشغول جمع آوری قوا می باشند.

نامه به فرزین

امروز نامه ای به استانبول به میرزا محمد علی خان کلوب نوشتم و خلاصه آنچه را که حمیدخان از تهران می گفت و اختلافاتی که میان آزادیخواهان در آنجا ایجاد شده است شرح دادم، تا آنجا که ممکن است بلکه از پیشامدهای سوء جلوگیری شود.

گرانی در تهران

بعد از ظهر آقای حمیدخان با میرزا داودخان پسر آقای مشیرالدوله و

[نظام‌الدین] پسر حاجی امام جمعه خوئی به منزل اینجانب آمدند و جای را با هم صرف کردیم. از تهران خیلی صحبت شد. به گفته آقای حمید خان بر اثر انقلابات روسیه آزادیخواهان در تهران نیروی تازه گرفته ولی متأسفانه اختلافات میان آنها جدایی انداخته [است] و بر ضد همدیگر کار می‌کنند. از گرانی تهران مردم شکایت زیاد دارند. گندم در تهران خرواری چهل تومان بوده و احتمال دارد در زمستان به دو برابر این بالغ شود. به هم چنین سایر چیزها ترقی کرده است.

بستگان میکده

دوشنبه ۲۶ نوامبر - امروز نخستین برف زمستان باریده هوا خیلی خوب سرد و زمستانی شده است. بعد از ظهر را با آقای نواب و آقای علوی و سه نفر از بستگان میرزا سلیمان خان میکده مدتی در خارج شهر گردش می‌کردیم. حضرات از گرانی و سختی زندگانی در استانبول شکایت زیاد دارند. از قرار گفته آنها آقایان میرزا محمدعلی خان کلوب و طباطبائی و چند نفر دیگر از راه جنوب روسیه به ایران خواهند رفت. این آقایان بستگان میرزا سلیمان خان با چهار نفر از بستگان تربیت و آقای کاظم‌زاده دو روز است به برلن وارد شده‌اند. اینها هم جزو پانزده نفر شاگردی می‌باشند که آلمانها نگاهداری آنها را متقبل شده‌اند.

تقسیم ایران

موضوع خیلی مهمی که از دیروز تا به حال مورد گفتگو در کلیه محافل قرار گرفته این است که حکومت بلشویک پطرزبورگ کلیه اوراق و قراردادهای و معاهدات سری دولت روس را به خصوص قراردادهای و معاهدات با متفقین را به دست آورده و شروع به انتشار آنها داده است. ارگان کمیته کارگران و سربازان قرار گذاشته [است] که تکه‌هایی از آنها را

انتشار دهد. در همان تکه‌ها که نخستین دفعه انتشار یافته مذاکره و قرارداد تقسیم کشور عثمانی و ایران بوده، مقاصد متفقین را راجع به وطن بیچاره ما ایران خوب واضح می‌نماید. عثمانی و ایران را به قطعات چندی تقسیم نموده و هر چند قطعه به یکی از متفقین وعده داده شده است.

تصرف بیت المقدس

سه‌شنبه ۲۷ نوامبر - امروز تا ظهر مشغول نامه‌نویسی بودم. نامه‌هایی به استانبول نوشته توسط سفارت عثمانی فرستادم. عصر را آقایان علوی و حمیدخان به منزل اینجانب آمدند و شب را هم با جمعی از آقایان شام صرف کردم. از آقای میرزا محمدخان قزوینی شنیدم که چند روز است انگلیسها بیت المقدس را تصرف کرده‌اند. این خبر به کلی تازه است و در روزنامه‌جات اینجا درج نشده است. سانسور روزنامه‌جات به طوری شدید است که چنین خبر مهمی را نمی‌گذارند در مطبوعات درج کنند.

قراردادهای مخفی

انتشار متن قراردادهای مخفی در پطرزبورگ ادامه دارد. بسیار چیزهای تازه مهم کشف می‌شود؛ مثلاً فرانسویان قرار گذاشته‌اند طرف مغرب رود رن را از آلمان مجزا کرده میان خودشان و آلمان منطقه بی طرف قرار دهند. حدود غربی آلمان را انگلیس و فرانسه و حدود شرقی آلمان و اتریش را روس به دست خواهد آورد. جمله در طرف مغرب ادامه دارد. انگلیسها هر روز به حملات سخت می‌پردازند ولی نتیجه‌ای جز دادن تلفات به دست نمی‌آورند. در طرف ایتالیا جنگ عجالتاً متوقف است.

حکومت بلشویکی

چهارشنبه ۲۸ نوامبر - هنوز متفقین حکومت بلشویکی پطرزبورگ را

نشناخته [اند] و از قرار معلوم پیوسته وسایل ضعف و مغلوبیت آن را فراهم می نمایند. عده زیادی از اتباع متفقین که در خاک روسیه متوقف بوده [اند] به سرعت در حال حرکت از روسیه می باشند. از قرار اطلاعاتی که در انطباعات متفقین انتشار یافته است قحطی سختی در قسمتهای عمده از روسیه پیدا شده و در قفقاز هم مردم استقلال خودشان را اعلام داشته اند. از کرنسکی هیچ اطلاعی در دست نیست و فعلاً لنین و پیروان او کاملاً بر حکومت مستقر شده اند. ولی راجع به موفقیت کامل او اطلاعی نرسیده است.

فکر صلح

پنجشنبه ۲۹ نوامبر - امروز صدراعظم تازه آلمان نخستین نطق خود را در مجلس رایشتاگ بیان نموده است و اظهار داشته است که دیروز تلگرافی از دولت جدید روس خطاب به متحدین مخابره شده، در این تلگراف تمایل کامل به ترک جنگ و خونریزی و به میان آوردن صلح و سلامت ذکر [گردیده] و ضمناً می گویند که بدون درنگ نمایندگان خود را برای مذاکرات صلح معین خواهند نمود. صدراعظم آلمان از خود اضافه می نماید که دولت آلمان هم با این تمایلات شریک [است] و وعده می دهد به محض اینکه دولت روس نمایندگان رسمی خود را معین کند دولت آلمان و متحدین نمایندگان خود را معین کرده، داخل مذاکرات خواهند شد.

نامه لنزدان

دیروز لرد لنزدان که قبل از سرادواردگری وزیر امور خارجه انگلیس بود نامه ای به روزنامه دیلی تلگراف نوشته [است] که متن آن انتشار یافته است. به طور وضوح از صلح طلبی به خصوص با آلمان اظهار تمایل

می نماید و می گوید پیش از آنکه جنگ کنونی شیرازه تمدن بشری را از هم بپاشاند، بایستی آتش جنگ خاموش شود. انگلیس باید به دنیا و به خصوص به آلمان بفهماند که به حقوق آلمان سوء نظری نداشته [است] و نیز آزادی دریا را هم بعد از جنگ برای تمام ملل و دول خواهد شناخت.

متارکه جنگ

جمعه ۳۰ نوامبر - دولت اتریش اعلامیه داده [است] که در جواب اخطاریه دولت جدید روسیه متارکه جنگ و داخل شدن در مذاکرات صلح را قبول کرده است. انتشار معاهدات و قراردادهای سرّی متفقین با دولت سابق روسیه تزاری ادامه دارد. همین دو روزه معاهده با ایتالیا و رومانی را انتشار داده اند. امروز آلمانها در طرف مغرب نزدیک کامبرای حمله سختی به انگلیسها کرده و طبق اعلامیه خودشان عده زیادی اسیر و تعدادی توپ گرفته [اند] و قسمت مهمی از اراضی که به تازگی از دست داده بودند دوباره تصرف کرده اند.

امشب با آقایان حمید خان و علوی شام را صرف کردم. فردا شب حمید خان با پسر آقای مشیرالدوله و پسر حاجی امام جمعه خوئی به سویس می رود.

وضع میرزا فضلعلی آقا

شنبه ۱ دسامبر ۱۹۱۷ - پیش از ظهر با آقای نواب و خانمش به دیدن میرزا فضلعلی آقا به بیمارستان رفتیم. بیچاره در حال تأثرآوری است. عمل اخیر سخت بوده و از قرار معلوم چندان موفقیتی هم نداشته است. قدری از گوشت سر و پا بریده به یک طرف دماغ چسبانیده اند، پس از آنکه گرفت از این گوشت برای او بینی درست خواهند کرد.

نامهٔ لنزدان

نامهٔ لنزدان هیجان زیادی در دواير سياسى و مطبوعات انگليس ايجاد کرده است. جرايد ليبرال طرفدار او و جرايد کنسرواتور بر ضد او مقالاتى نوشته‌اند. دولت انگليس رسماً از اظهار نظر خودداری کرده است.

متارکهٔ جنگ

یکشنبه ۲ دسامبر - از قرار راپورتى که اخيراً رسیده ديروز متارکهٔ جنگ با روس و امروز مذاکرات صلح با دولت جديد روس آغاز شده است ولى هنوز جزئیاتى نرسیده است. بعد از شام به هتل آدلن به انجمن آلمان و ایرلند رفتم. نطقهای مفصل و مهمی راجع به مقام سياسى و احساسات استقلال طلبانهٔ ملت ایرلند استماع شد. حضار از ایرلندی و آلمانی و ملل دیگر متجاوز از دویست نفر می شدند. جمعی از مستشرقین هم در این مجلس دیده می شدند.

تقاضای شرق نزدیک

امروز نامه‌ای از روزنامه شرق نزدیک به عنوان اینجانب واصل شد که طبع و انتشار یادداشت‌های مسافرت اینجانب را به زبان فارسی و آلمانی خواستگار شده‌اند. می‌گویند انتشار این یادداشت‌ها اثر خوبی برای ایران به خصوص در زمان مذاکرات صلح خواهد داشت.

هوا دو روز است که سرد و زمستانی شده و امشب برف هم به شدت می بارد.

متارکهٔ جنگ

دوشنبه ۳ دسامبر - قرار مذاکرات متارکه جنگ میان روسها و دولتین آلمان و اتریش گذاشته شد و طرفین میسیون‌هایی برای این کار معین کرده‌اند که

هر چه زودتر به این کار پایان دهند. از قرار اعلامیهٔ آلمانها متارکه [جنگ] در قسمتهای مختلف شروع شده و پایان خواهد یافت.

ایرانیان و متارکهٔ جنگ

بعد از ظهر منزل آقای نوری به جای دعوت داشتم. چند نفر از آقایان ملیون هم بودند. از وضع انقلاب روسیه و شروع مذاکرات صلح با دولتین آلمان و اتریش اظهار بشاشت می کردند که بلکه جنگ به طور رضایت بخشی که مخالف آمال ملیون ایران نباشد خاتمه پذیرد. از ایران خبر تازه نداشتند ولى باز از اختلافاتی که میان آزادیخواهان در تهران به میان آمده صحبت می کردند.

سه شنبه ۴ دسامبر - پیش از ظهر با آقای نواب ساعتی در گردش بودیم، خبر مهمی از ایران نداشت. می‌گفت شکیب ارسلان بیک به برلن برگشته و همین دو روزه در سفارت ایران به جای آمده است.

مذاکرات متارکهٔ جنگ

مذاکرات متارکهٔ جنگ با جدیت جریان دارد و از صلح هم مذاکراتی در میان است ولى جزئیاتى هنوز اشاعه نیافته است. از قرار معلوم روسها طبق اعلامیه‌ای که قبلاً اشاعه داده‌اند طالب صلح می باشند. از دست رفتن بیت المقدس برای دولت عثمانی کمی از افتادن بغداد نیست، بلکه اهمیتش از نظر تاریخ زیادتر است. مدتی بود انتظار افتادن اورشلیم می رفت. قشون عثمانی در آنجا قادر به دفاع نبود. قشون انگلیس و متفقین از قرار معلوم متجاوز از یک صد و پنجاه هزار نفر بوده [اند] و عثمانیها بیش از شصت هزار نفر نداشته‌اند و با این عده چگونه می توانستند خودشان را در مقابل حملات متفقین حفظ کنند. از قرار معلوم عثمانیها به سرکردگی فالکنهاین آلمانی مشغول جمع آوری قوه برای ایستادگی در

مقابل انگلیسها می باشند ولی بایستی با سرعت حرکت کنند والا وقت از دستشان می رود.

مقاله وحیدالملک

مقاله بالنسبه مفصلی راجع به ایران و دعاوی ایران به زبان انگلیسی نوشته برای درج در روزنامه شرق جدید فرستادم. قرار است آن را به زبان آلمانی ترجمه کرده، در آن جریده چاپ کنند. در خصوص طبع و انتشار یادداشتهای مسافرت خودم متأسفانه نتوانستم تقاضای اولیای آن جریده را بپذیرم، زیرا این یادداشتهای هنوز تکمیل نشده [است] و تا جنگ خاتمه نیابد طبع و انتشار آنها به طوری که نظر اینجانب است میسر نمی باشد.

شناسایی حکومت بلشویکی

[طبق] خبر مستقیمی که از تهران رسیده دولت ایران حکومت امروزه روسیه را به رسمیت شناخته است. چند نامه به استانبول در این چند روزه نوشته و توسط سفارت عثمانی فرستادم. نامه ای نیز به سفارت ایران در استکهلم فرستاده و از ارسال مراسلات اینجانب توسط آنها تشکر کردم.

فوت اسکارمان

چهارشنبه ۵ دسامبر - امروز پروفیسور مان مستشرق معروف آلمانی که در ایران هم مسافرت کرده [بود] و زبان فارسی را به خوبی حرف می زد به مرض سکتة فوت شده است. پروفیسور نامبرده مدتی پارسال و اول امسال ناخوش بود ولی اخیراً قدری بهتر شده و از مریضخانه بیرون آمده بود.

انجمن ایرانیان

بعد از ظهر با آقایان هدایت و علوی و اعظم السلطنه منزل حاجی رحیم

آقای قزوینی به چای دعوت داشتیم. مقصود از این دعوت این بود که در برلن انجمنی از ایرانیان تأسیس شود. در این جلسه تصمیمی گرفته نشد و جلسه بعد به هفته آینده منزل اعظم السلطنه موکول گردید.

از قرار خبری که از تهران رسیده دولت ایران رسماً تخلیه ایران را از قشون روس از دولت تازه روسیه خواستگار شده است و در ضمن یادداشت تذکر هم داده شده [است] که قشون عثمانی نیز خاک ایران را تخلیه کرده اصلاً به استقلال و تمامیت ایران تخطی نخواهند نمود. طبق تلگرافی که از آقای احتشام السلطنه رسیده، آقایان کزازی و میرزاسلیمان خان عازم برلن می باشند.

وضع جنگ

پنجشنبه ۶ دسامبر - قشون انگلیس در کامبرای شکست خورده و قدری عقب نشسته است. در این محاربه متجاوز از نه هزار اسیر جنگی و یک صد و چهل و هشت توپ و هفتصد مسلسل به دست آلمانها افتاده است. در فرونت ایتالیا قشون اتریش با کمک توپخانه آلمان به فتحی نایل شده و قریب یازده هزار اسیر جنگی از ایتالیا گرفته اند. در طرف مشرق میان روس و آلمان و اتریش و بلغار و عثمانی رسماً متارکه جنگ برقرار است [و] مشغول مذاکرات راجع به قرارداد صلح می باشند. مطبوعات آلمان اظهار وجد از این پیشامد می نمایند و امیدواری به فتح و پیروزی آتیه زیادتر شده است.

بیت المقدس

جمعه ۷ تا پنجشنبه ۱۳ دسامبر - اتفاق مهم این چند روز افتادن شهر اورشلیم است به دست انگلیسها در روز نهم دسامبر. قشون انگلیس از دو طرف به حمله پرداخته، بیت المقدس را اشغال می کند. ترکها اظهار

می دارند که آنها سنگرهای خودشان را بدون زدوخورد تخلیه کرده و عقب نشسته اند.

نطق لوید جرج

جمعه ۱۴ تا سه شنبه ۱۸ دسامبر - لوید جرج مجدداً نطق شدیدی متمایل به جنگ ایراد کرده و به آلمانها حمله نموده [است] و می گوید: دولت انگلستان در تصمیم خود ثابت و پایدار می ماند و تا دشمن را مغلوب نکند و آزادی برای ملل ضعیف و کوچک به دست نیاورد دست از جنگ نخواهد کشید. صدراعظم آلمان به طریق مصاحبه با نماینده آژانس ولف جواب قاطعی به اظهارات لوید جرج داده است و مجدداً بی تقصیری آلمان را مطرح کرده و عمده تقصیر را به گردن روسیه و اطرافیان تزار روسیه گذاشته است و گفته است با این اظهارات لوید جرج ثابت می شود که با چنین اشخاصی که امروز مهار سیاست دولت انگلیس را در دست دارند نمی شود قرارداد صلح شرافتمندانه ای منعقد نمود. راه آلمان باز است. پس از متارکه و انعقاد قرارداد صلح با روسیه روش آلمان در جهت مغرب معین گشته، دامن آلمان از هر لوئی پاک [می شود] و دنیا خواهد دید که هیچ گونه مسئولیتی بر عهده آلمان متوجه نخواهد گردید که به هیچ طرف خساراتی به خصوص از اراضی وارد نگردد و تحمیلاتی به هیچ طرف نشود. ولی بدیهی است نظریاتی هم راجع به ملل اسلاو که مدتی تحت دولت امپراتوری اتریش زیست کرده [اند] دارند و آزادی آنان را طالب می باشند.

۱۴

مقدمه پایان جنگ با روسیه

تخلیه ایران

قرار متارکه جنگ میان نمایندگان آلمان و اتریش و بلغار و عثمانی از یک طرف و روس از طرف دیگر در یازده ماده و چند ماده ضمیمه در پانزدهم دسامبر در برست لیتوسک به امضا رسید و در روز هیجدهم دسامبر در برلن انتشار داده می شود. مدت متارکه جنگ از هفدهم دسامبر شروع [می شود] و بیست و هشت روز طول خواهد کشید و اگر قبل از یک هفته به انقضای آن اطلاع رسمی در نقض آن داده نشود به همان ترتیب متارکه جنگ امتداد خواهد داشت. ماده دهم متارکه می گوید: «نظر به اساس آزادی و استقلال و تمامیت خاکی ایران بی طرف، ریاست کل اردوهای عثمانی و روس حاضرند قشون خود را از خاک ایران خارج کرده از برای انجام جزئیات عمل تخلیه و استحکام این اساس فوراً با دولت ایران داخل مذاکره خواهند گردید».

همان روز پانزدهم که تاریخ امضای قرارداد است دولت آلمان رسماً به سفارت ایران نص ماده مذکور را اطلاع داده در روز شانزدهم مراسله رسمی متضمن این ماده به سفارت ایران ابلاغ می نماید و سفارت ایران هم بدون تأمل مراسله آلمان را به تهران مخابره می نماید.

در دریاها

از فرونت مغرب و فرونت ایتالیا اخبار مهمی نرسیده. در دریا در دوازدهم دسامبر دو فقره عملیات علیه کشتیهای تجارتی انگلیس صورت گرفته چند فروند کشتی تجارتی انگلیس و همچنین کشتیهای دول بی طرف غرق می شود. یک کشتی تریپانداز انگلیسی و کشتی دیگر غرق و کشتی دیگر با خسارت زیاد به یکی از بنادر نروژ پناهنده می شود.

استعفای کابینه

طبق خبری که از تهران رسیده کابینه علاء السلطنه مستعفی [شد] و کابینه‌ای به ریاست عین‌الدوله به جای آن برقرار می شود. کابینه جدید دارای این اشخاص است: مستوفی الممالک، مخبر السلطنه، وثوق‌الدوله، قوام السلطنه، مشار الملک، مشیرالدوله، مؤتمن الملک و علاء السلطنه.

حمله نواب به انگلیسها

چهارشنبه ۱۹ دسامبر - امروز مصاحبه‌ای از آقای نواب در روزنامه ...^۱ انتشار یافته است. در این مصاحبه از آلمانها برای ماده دهم قرارداد متارکه جنگ قدردانی نموده [است] و در پایان مصاحبه حمله سخت به انگلیسها می کند. ولی از قرار معلوم خود روزنامه بیشتر از خودش به اظهارات آقای نواب مطالبی ضمیمه می کند. امروز به دنبال مقاله‌ای که جدیداً در شرق جدید راجع به ایران نوشته‌ام شرحی راجع به ماده دهم قرارداد متارکه جنگ به طریق ضمیمه از آلمانها اظهار تشکر [کردم] و قدردانی بجا آوردم.

صورت امتیازات

امروز وزیر امور خارجه عثمانی نسیم بیک برای مذاکرات صلح در برست

۱. در اصل نوشته نام روزنامه بیاض مانده.

لیتوسک مأمور و به برلن وارد شده است. آقای احتشام السلطنه به آقای نواب تلگرافاً اطلاع داده که عثمانیها صورت امتیازات روس و انگلیس را که نقض استقلال و تمامیت ایران را می کند خواسته‌اند و چون در استانبول نتوانسته [است] آن صورت را به دست بیاورد از آقای نواب خواهش کرده اگر ممکن است در اینجا صورتی از آن امتیازات به وزیر خارجه عثمانی بدهد.

ماده دهم

پنجشنبه ۲۰ دسامبر - امروز آقای نواب بعد از ظهر وزیر امور خارجه عثمانی را ملاقات کرده و با او مفصلاً صحبت کرده است. متأسفانه اینجانب هنوز نتوانسته‌ام آقای نسیم بیک را بینم. ایشان امروز شرحی در روزنامه فوسی سه [سایتونگ] راجع به قرارداد متارکه جنگ اظهار و به خصوص از ماده دهم آن راجع به ایران اظهار شعف می نماید. می گوید این ماده در استانبول با وجد فوق العاده میان عثمانیها و ایرانیها تلقی شده است.

تشکر از ماده دهم

امروز عصر با چند نفر از آقایان ملیون و آزادیخواهان ایران ملاقات [کردم] و صورت تلگرافی مبنی بر شکرگزاری برای حکومت تازه روس و صدراعظم عثمانی انشا نموده، قرار گذاشتیم تلگراف به روسیه را از طریق استکهلم مخابره و تلگراف عثمانی را به توسط وزارت خارجه آلمان مخابره کنیم. گفتگویی هم از رفتن به برست لیتوسک به میان آمد ولی به نتیجه قطعی نرسید.

جلسه اول کنفرانس

جمعه ۲۱ تا جمعه ۲۸ دسامبر - وزیر امور خارجه عثمانی روز بیستم

دسامبر به معیت حقی پاشا به طرف برست لیتوسک حرکت [کرد] و روز بعد وزیر امور خارجه آلمان با نمایندگان دیگر آلمانی به همان صوب عزیمت نمودند. از طرف اتریشها هم عده‌ای به ریاست وزیر امور خارجه اتریش و از طرف بلغارها هم عده‌ای به ریاست وزیر عدلیه بلغارستان برای انعقاد صلح مأمور شده‌اند. جلسه اول کنفرانس صلح روز بیست و دوم دسامبر انعقاد یافته [است] و پس از نطقهای مقدماتی دلگاسیون روس نظریات اساسی دولت امروزی روسیه را در شش ماده زیر پیشنهاد می‌نماید:

اراضی متصرفه در جنگ بایستی تخلیه [شود] و قشونی که آنجا را اشغال کرده بودند باید از آنجا خارج شوند.

استقرار استقلال مجدد ملی که در این جنگ استقلال خود را از دست داده‌اند.

استقرار استقلال و میل سیاسی ملی که قبل از جنگ استقلال نداشته‌اند طبق قانون رجوعیه رجوع شده، حقوق آنها محفوظ خواهد ماند.

حقوق اقلیتها در میان ملل مختلف به واسطه تدوین قوانین مخصوص حفظ [می‌شود] و به قدر امکان استقلال حیات سیاسی آنها محفوظ خواهد گردید.

گرامت جنگی موقوف و ضرر اشخاص از صندوق مخصوص دول داخل جنگ به نسبت ضررهای وارده پرداخت خواهد شد.

موضوع متصرفات طبق اساس ماده یک تا چهار همین پیشنهاد حل و عقد خواهد گردید.

جواب روس

در بیست و پنجم دسامبر متحدین به ریاست وزیر امور خارجه اتریش

جواب پیشنهادهای روس را داده اصول نظر روسها را قبول [و] اضافه نموده [اند] که متحدین حاضرند صلح عمومی را روی همین اساس استوار نمایند. در خصوص متصرفاتی که منحصر به آلمان است اظهار شده [است] که عمده شرط صلح استرداد متصرفات خواهد بود.

مهلت خواهی روسیه

پس از ختم اظهارات وزیر امور خارجه اتریش، رئیس دلگاسیون روس ده روز مهلت خواسته، مذاکره ختم [شود] به طوری که صلح به تعویق نیفتاده تا آنکه سایر دول داخل جنگ مطلع شده اگر مایل باشند با همین شرایط داخل مذاکره صلح بشوند والا پس از انقضای ده روز - از ۲۵ دسامبر ۱۹۱۷ تا ۴ ژانویه ۱۹۱۸ - دیگران حاضر نشوند، مذاکرات تجدید و صلح منعقد خواهد شد. سپس قرار شد در این ده روز جزئیات دیگر راجع به روابط تجارتي و غیره میان روس و متفقین^۱ مذاکره شده و ترتیب قطعی داده شود. روز بیستم دسامبر کمیسیون مخصوصی از برلن حرکت کرده برای مذاکرات اقتصادی و غیره به پترزبورگ می‌روند.

مهمانی در سفارت ایران

روز شنبه ۲۲ دسامبر - شام را در سفارت ایران صرف کرده امیر شکیب ارسلان بیک و شیخ عبدالعزیز شریشی و حمزه بیک و فن ویزندونگ جزو مدعوین بودند. صحبتهای متفرقه در میان بود. ولی تمام اظهار شعف می‌نمودند که این جنگ بلکه به همین ترتیب خاتمه یابد و ملل جهان بتوانند بعد از این با صلح و سلامت زندگی نمایند. جای بسی قدردانی است که چنین پیشامدی و چنین تحولاتی دولت روس را از وضع قدیم تزاری بدین موقعیت فعلی کشانید که بدین ترتیب پیشنهاد صلح را به میان

۱. در اصل چنین است ولی ظاهراً متحدین باید درست باشد.

آورده‌اند. چه خوش می‌بود که انگلیسها و سایر متفقین نیز همین اصول را تعقیب [می‌کردند] و این جنگ و خونریزی به صلح و آرامش خاتمه می‌یافت.

عید مسیح

سه‌شنبه ۲۵ دسامبر - روز عید مسیح به خوشی گذشت و هوای این چند روزه که هوای مخصوص این فصل آلمان است برای این چند روز بسیار سرد و یخبندان بود، بارندگی در کار نبود، مردم تا حدی با خوشی و امیدواری به صلح مناسبی در آتیه نزدیک این عید را گذراندند.

احتمال صلح

شنبه ۲۹ دسامبر - دیروز جلسه‌ای از نمایندگان متحدین و حکومت روسیه در برست لیتوسک منعقد شد [و] در اطراف مسائل اساسی راجع به تخلیه اراضی و استقلال لهستان و سایر نقاط متصرفه مذاکره نموده جلسه آتیه را به روز چهارم ژانویه ۱۹۱۸ که روز انقضای مدت ده روز مهلت باشد به عقب انداخته‌اند. چندان اختلاف نظر مهمی میان اعضای این مجلس صلح نبوده. احتمال دارد در آتیه نزدیکی قرارداد صلح به امضا برسد.

جشن ایرانیان

بعد از ظهر آقایان علوی و هدایت و چند نفر دیگر از ایرانیان به دیدن اینجانب آمدند و اصرار دارند که من هم در موقع انعقاد جشن ایرانیان که عنقریب منعقد خواهد شد نطقی ایراد نمایم. قرار شد فردا بعد از ظهر جلسه‌ای در منزل آقای حاجی رحیم آقای قزوینی منعقد شده، موضوع جشن و همین موضوع نطق مذاکره و ختم شود.

کنفرانس برست لیتوسک

یکشنبه ۳۰ دسامبر - جلسات کنفرانس صلح برست لیتوسک عجالتاً تعطیل شده نمایندگان برای چند روزی متفرق شده‌اند. وزیر خارجه آلمان به برلن آمده و چند نفر به ورشو رفته‌اند تا برای چهارم ژانویه برگردند. مطبوعات متفقین از این پیشامدها راجع به متارکه جنگ و انعقاد مجلس صلح بسیار خشمگین هستند. رجال سیاسی آنها هم به عجله مجالس نطق تهیه نموده برای تسکین افکار عمومی خطابه‌ها ایراد می‌کنند و به مردم تا حدی امیدواری می‌دهند. به واسطه وقایع روسیه و متارکه جنگ و مذاکرات صلح وجد و مسرت بسیاری در میان آلمانها دیده می‌شود. پول آلمان پیوسته رو به ترقی است.

رد تقاضای ایران

امروز بعد از ظهر با آقای نواب وزیر مختار ایران در برلن صحبت مفصل راجع به اوضاع حاضر کرده، می‌گفت صفاء الممالک وزیر مختار ایران در وینه تقاضا کرده است دولت ایران رسماً در مجلس برست لیتوسک نماینده داشته باشد. اتریشها بدین تقاضا جواب رد داده‌اند. آقای احتشام السلطنه هم از استانبول تلگرافی به آقای نواب کرده و از ایشان تقاضا نموده است که به همراهی وزیر خارجه آلمان به عنوان نماینده ایران به کنفرانس صلح برست لیتوسک بروند. امروز تلگرافی از استانبول دریافت نمودم که آقایان میرزا احمدخان قزوینی و میرزا قاسم خان و سالار معظم روز اول ژانویه از استانبول حرکت کرده به برلن می‌آیند.

ورود ایرانیان

روز جمعه ۴ ژانویه - با وجود اینکه هوا بسیار سرد و غیرمطبوع بود و برف هم به شدت می‌بارید مدتی با آقای علوی در شهر در گردش بودم و راجع

به اوضاع حاضر صحبت می‌کردیم. ساعت چهار بعد از ظهر آقایان قزوینی و میرزا قاسم خان و سالار معظم وارد گار راه آهن برلن شدند، با همان قطار آقای طلعت پاشا صدراعظم عثمانی وارد برلن گردید. جمعیت زیادی از ترکان و آلمانیها برای استقبال ایشان در گار حاضر شده بودند. اینجانب هم دقیقه‌ای با او ملاقات کرده تعارفات لازم بجا آوردیم. مسافری ایرانی هم پیاده شده به هتل آیدن در کورفورستندام که از هتلهای درجه اول برلن است و قبلاً برای آنها [جا] تهیه شده بود رفتند.

جای کنفرانس صلح

امروز خبر رسیده که دلگاسیون روس خواستگار شده‌اند محل مذاکرات صلح را تغییر داده به محل دیگری بروند. صدراعظم آلمان در کمیسیون مجلس رایشتاگ آلمان اظهار کرد که چنین تقاضایی از طرف دلگاسیون روس شده ولی دولت آلمان و متحدین به پاره‌ای جهات و مخصوصاً برای اینکه مرابطه مستقیم با نمایندگان برقرار باشد تقاضای دلگاسیون روس را قبول نکرده‌اند [ند] محل مذاکرات را تغییر نخواهند داد. پس از دو روز تعویق نمایندگان روس به اتفاق تروتسکی وزیر خارجه فعلی روسیه حاضر شده‌اند به برست لیتوسک آمده مذاکرات صلح را ادامه دهند. نمایندگان اوکراین هم به برست لیتوسک می‌آیند. صدراعظم عثمانی هم از برلن حرکت و به صوب برست لیتوسک عزیمت نمود.

نماینده ایران در برست لیتوسک

آقایان قزوینی و میرزا قاسم خان و سالار معظم از استانبول به عزم رفتن به برست لیتوسک حرکت کرده‌اند. قرار بر این شده [است] که به برلن آمده و پس از مشاوره و مذاکره در اینجا با آقای نواب و اینجانب و دیگران قرار برای حرکت به برست لیتوسک بگذاریم. روز بعد از ورود

حضرات اینجانب به اتفاق خود آقایان به سفارت عثمانی رفتیم تا تکلیفی برای این کار معین شود. پس از مذاکرات در سفارت عثمانی قرار شد موضوع به وزیر خارجه عثمانی پیشنهاد شده جواب قطعی از ایشان خواسته شود. ضمناً آقای نواب هم نامه رسمی به وزارت خارجه آلمان نوشته تقاضا کرده‌اند که خوب است دولت آلمان مساعدت کرده نماینده رسمی از طرف دولت ایران در مجلس صلح برست لیتوسک پذیرفته شود.

کفیل وزیر خارجه عثمانی در استانبول به آقای احتشام السلطنه اظهار نموده [است] که در برلن و وینه تصمیم گرفته شده است نماینده از طرف ایران قبول نشود، زیرا این موضوع مخالف بی طرفی دولت ایران خواهد بود. ولی اگر دولت ایران تقاضاهایی دارد خوب است آن تقاضاها را ذکر و پیشنهاد نموده، دولت عثمانی در انجام قبولاندن آن تقاضاها سعی بلیغ مبذول خواهد داشت. در وینه هم همین جواب به سفارت ایران داده شده است. پس از یکی دو روز در برلن هم به خواهش کتبی آقای نواب، وزارت خارجه آلمان همین جواب را داده است، بدین معنی که نمایندگی دولت ایران در این کنفرانس ضرر به منافع سایر دول بی طرف وارد خواهد آورد. اگر دولت ایران حوایجی دارد، خوب است به توسط وزارت خارجه آلمان اظهار دارد. دولت آلمان سعی بلیغ در قبولاندن آن تقاضاها خواهد نمود. عثمانیها راجع به رفتن غیررسمی نمایندگان ایران به محل صلح را نیز به حسن قبول تلقی نکرده‌اند، می‌گویند خوب است عجالتاً این آقایان که به عزم رفتن به برست لیتوسک از استانبول حرکت کرده‌اند در برلن بمانند. اگر لازم شد آنها را به محل کنفرانس دعوت و وسایل مسافرت آنان را نیز فراهم خواهند نمود.

مجلس جشن ایرانیان

در روز نهم ژانویه ۱۹۱۸ به مناسبت ماده دهم متارکه جنگ که در تاریخ